

GEOGRAFIA I HISTÒRIA

**1r CICLE DE L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA
OBLIGATÒRIA: 3r CURS**

CURS ACADÈMIC 2017-2018

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA

I. INTRODUCCIÓ

1. JUSTIFICACIONS

La normativa educativa encomana als departaments didàctics la concreció i el desplegament del currículum de les ensenyances assignades en programacions docents, tenint en compte les directrius i els criteris emanats de la comissió de coordinació pedagògica.

En compliment dels preceptes, i en ús de l'autonomia pedagògica reconeguda també per la legislació vigent, el professorat del Departament de Geografia i Història de l'IES Enric Valor de Pego ha decidit aquest document com a proposta de programació de l'assignatura de Geografia i Història de 3r d'ESO, per tal que acomplisca, entre altres, les següents finalitats:

- Facilitar la pràctica docent.
- Assegurar la coherència entre les intencions educatives del professorat i la seua posada en pràctica en l'aula.
- Servir com a instrument de planificació, desplegament i avaluació dels processos d'ensenyament i aprenentatge.
- Oferir el marc de referència més pròxim per a organitzar les mesures d'atenció a la diversitat de l'alumnat.
- Proporcionar elements d'anàlisi i judici per a l'avaluació del projecte educatiu, de la concreció del currículum i de la mateixa pràctica docent.

En relació amb l'anterior, cal observar que es tracta d'una proposta oberta i flexible, en haver d'adequar-se a la realitat del centre, de l'entorn socioeconòmic i cultural, dels grups d'alumnat amb qui treballem i de cada alumne i alumna en particular, i en haver de revisar-se permanentment, contrastant-la dia a dia mitjançant la seua aplicació pràctica i modificant aquells aspectes que no estiguen resultant útils i eficaços per a aconseguir els objectius proposats.

2. NORMATIVA LEGAL DE REFERÈNCIA

La proposta s'hi fonamenta en la normativa educativa vigent, en què sobresurten les següents disposicions que han servit de base:

- La **LLEI ORGÀNICA 2/2006**, de 3 de maig, d'Educació. (BOE del 04-05-2006).
- La **LLEI ORGÀNICA 8/2013**, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. (BOE del 10-12-2013).
- El **REIAL DECRET 1105/2014**, de 26 de desembre, pel qual s'estableix el currículum bàsic de l'Educació Secundària Obligatòria i del Batxillerat. (BOE del 03-01-2015).
- L'**ORDRE ECD/65/2015**, de 21 de gener, per la qual es descriuen les relacions entre les competències, els continguts i els criteris d'avaluació de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat. (BOE del 29-01-2015).
- El **DECRET 87/2015**, de 5 de juny, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Secundària Obligatòria i del Batxillerat a la Comunitat Valenciana. (DOCV del 10-06-2015).

3. CONTEXTUALITZACIÓ

Estem d'acord en què l'acció educativa està influïda per variables del medi físic i social en què es desenvolupa, és a dir, per la realitat i les necessitats plantejades en cada situació escolar concreta. En conseqüència, convindrà conèixer des d'on anem a educar, és a dir, quin és el nostre context escolar.

L'IES Enric Valor de Pego (La Marina Alta), amb poc més de 40 anys d'història com a institut independent de l'IES Historiador Chabàs de Dénia, és l'únic centre públic de

secundària de la localitat, la qual compta amb una població que supera lleugerament els 10.000 habitants.

El nostre institut s'individualitza, entre altres aspectes, pels següents trets que el caracteritzen:

L'OFERTA D'ENSENYAMENTS

El centre integra els estudis corresponents a l'Educació Secundària Obligatoria, els de Batxillerat (en les modalitats de Ciències i Tecnologia, i d'Humanitats i Ciències Socials) i els de Formació Professional, tant la Bàsica (de Jardineria i d'Informàtica d'Oficina) com el de Grau Mitjà d'Informàtica.

LA POBLACIÓ ESCOLAR

Pel que fa a les localitats de procedència, el centre arreplega, en els ensenyaments d'ESO, a més de l'alumnat de Pego, principalment, a l'alumnat de les Valls.

Hi ha també alumnat procedent d'altres poblacions de les comarques de la Safor i la Marina Alta, cursant estudis de Formació Professional Bàsica, o postobligatoris, al Batxillerat i al Cicle Formatiu de Grau Mitjà.

Encara que es tracta d'un alumnat majoritàriament autòcton, també des d'aquests llocs esmentats hi arriba, però cada vegada menys, alumnat immigrant, principalment europeu (d'Alemanya, Regne Unit, Rússia i Ucraïna), però també sud-americà (de l'Equador, com a país més destacat), i del Magreb (sobretot del Marroc). En molts dels casos, són alumnes que ja estan bastant integrats en la zona d'arribada, a nivell lingüístic i cultural, per fet d'haver-hi arribat ací ja fa anys.

Quant al nombre de la població escolar, si als darrers anys ha oscil·lat entre els 400-500 alumnes, en aquest curs 2016-2017 el centre compta amb un total de cinc-cents i escaig d'alumnes, dels quals uns 75 ho són al 3r curs d'ESO, distribuïts en tres grups ordinaris, a banda dels del PEMAR. Es tracta d'alumnes que provenen, per aquest ordre, de famílies treballadores del sector terciari, industrial, i agrari, agrícola fonamentalment, el qual, amb el temps, ha anat perdent pes en el panorama econòmic de la comarca de Pego i les Valls.

ELS VALORS SOCIALS DEMOCRÀTICS

D'acord amb el Projecte Educatiu, el nostre centre fomenta els valors socials bàsics com la tolerància, la no-discriminació, la llibertat, el respecte, la pau, la convivència, la justícia, la responsabilitat, la cooperació, la solidaritat..., que responen a un projecte vàlid de societat, més lliure, plural, justa, pacífica, i respectuosa envers les persones i l'entorn.

En relació amb l'anterior, el centre és també un àmbit privilegiat per a la recuperació, el foment i la defensa dels nostres trets d'identitat com a poble, amb la seua llengua i cultura, amb el propòsit que esdevinguen un espai integrador per a tothom.

EL VALENCIÀ COM A LLENGUA VEHICULAR

El centre es localitza en una comarca de predomini lingüístic valencià, el que explica que la majoria de grups, i en el cas de 3r d'ESO la seua totalitat, corresponen al Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV).

De conformitat així mateix amb el nostre Disseny del Programa d'Educació Bilingüe i del Pla de Normalització Lingüística, la llengua vehicular al centre és el valencià, que ha d'usar-se en tots els àmbits: administració, claustre, consell escolar, reunions amb pares, comunicats, activitats d'ensenyament-aprenentatge, etc.

L'HORARI CONTINUAT

El nostre centre, pel seu caràcter comarcal, té un règim horari continuat, amb classes de matí, des de les 8:00 a les 15:05 hores, i està obert algunes vesprades per a activitats diverses: formació del professorat en grups de treball, reunions de coordinació, reunions del Claustre i/o del Consell Escolar...

EL PROFESSORAT

El nostre centre acull una plantilla de professorat de 57 membres, la majoria dels quals pertanyen a la plantilla fixa des de fa temps, el que es particularment vàlid per al Departament de Geografia i Història, la qual cosa ha servit per a cohesionar l'equip humà, establir les propostes educatives encetades, millorar el coneixement i seguiment del nostre alumnat... Per altra part, el professorat ha participat i participa, també des de fa temps, en programes formatius de tot tipus, per trobar-se al capdavant de la seua tasca educativa: diversos projectes de formació en centres i grups de treball; projectes europeus (Sòcrates-Comenius; Leonardo da Vinci; Projecte Regio); tutorització en la formació inicial del professorat, etc.

NOVES INFRAESTRUCTURES I MÉS RECURSOS

Arran de la construcció d'un nou centre, en funcionament a partir del curs 2011-2012, han millorat i s'han eixamplat les infraestructures i recursos disponibles fins ara per a emprendre més eficaçment les tasques educatives. Però encara hi ha mancances (falta d'espais i d'equipament divers en aquestos), que hauran de ser resoltes amb el temps.

LA RELACIÓ AMB L'ENTORN

El nostre centre manté una estreta relació amb l'entorn.

Amb l'Ajuntament s'hi col·labora a través del Consell Escolar Municipal i a través de l'intercanvi de serveis; els nostres locals són la seu d'algunes activitats municipals, així com del CREAMA i, d'altra banda, tant l'Ajuntament com el CREAMA ens ajuden dins l'àmbit de les seues competències. Amb els serveis socials tenim contacte constant i permanent, tant amb els del municipi de Pego com amb els de la Mancomunitat de la Marian Alta, d'on són originaris alguns/es alumnes; col·laborem amb els programes de prevenció de l'absentisme escolar i amb l'orientació de les famílies, que deriven, de vegades, al SEAFI o a la UCA. També, dins el programa de prevenció de l'absentisme escolar i l'exclusió social, també col·laborem amb les forces de seguretat (Policia Local i Guàrdia Civil).

Per altra part, des de les distintes matèries que conformen el currículum escolar, i molt especialment en el cas de la matèria de Geografia i Història, per la seua naturalesa i objecte d'aprenentatge, de caràcter social, es fa servir l'entorn físic i humà, a escala local/comarcal, com a important recurs didàctic i, a la vegada, com a objecte d'aprenentatge, en les activitats d'ensenyament-aprenentatge a l'aula i fora d'ella: eixides, treballs de camp, investigacions, etc., sobre les formes del paisatge natural, les aigües, el clima, la marjal Pego-Oliva, estudi d'indústries locals, cooperativa agrícola de Pego, patrimoni historicoartístic de la zona, Museu Etnogràfic de Pego, Casa de la Cultura-Centre d'Exposicions de Pego, etc.

En aquest context general que s'acaba de dibuixar hem de situar el nostre alumnat de 3r d'ESO, però ara també en altres marcs, com són els de l'etapa evolutiva i educativa en què s'hi troben, i que caldrà perfilar per tal de comprendre i tindre en compte altres perspectives des de les quals es durà a terme el procés educatiu.

ETAPA DE CANVIS I INTERVENCIÓ EDUCATIVA

L'Educació Secundària Obligatòria, que abraça ordinàriament l'alumnat entre els 12 i els 16 anys, coincideix amb un dels períodes evolutius decisius del desenvolupament humà, la preadolescència i l'adolescència, en el qual els i les joves experimenten importants canvis:

- Físics i fisiològics: creixement, canvi de la veu, canvis en els òrgans sexuals..., que afecten la seua imatge i, de vegades, a la seua autoestima.
- Cognitius: pas del pensament lògic concret al pensament formal abstracte, que permet la resolució de problemes complexos; aquest tipus de pensament significa

capacitat de raonament, de formulació d'hipòtesis, de comprovació sistemàtica de les mateixes, d'argumentació, reflexió, anàlisi i exploració de les variables que intervenen en els fenòmens... Es desenvolupen també aptituds intel·lectuals específiques: espacial, verbal, rapidesa perceptiva, augment de la memòria lògica...

- Afectius i de relació social: conflictes emocionals ocasionats pels canvis que experimenta (inseguretat, irregularitats de temperament, forts sentiments i emocions, egocentrisme...), adquisició d'idees i valors propis, configuració de la pròpia identitat, interès i noves relacions amb l'altre sexe, integració en grups d'iguals, reforçament del sentit de l'amistat, progressiva emancipació de la família, definició progressiva de ls interessos vocacionals...

En aquestes circumstàncies, l'ensenyament ha de servir per a estimular el desenvolupament d'habilitats relacionades amb el pensament abstracte; per a ajudar-los/les a conèixer i controlar la incidència en la continuïtat de l'esforç que tenen els canvis emocionals i la maduresa sexual; i per a promoure valors associats al desenvolupament personal i a la integració social.

DIVERSITAT I INTERVENCIÓ EDUCATIVA

L'aparent homogeneïtat de l'alumnat del grup-classe, per l'edat i per l'espai comú on treballen i aprenen, no pot amagar la diversitat que existeix.

L'alumnat d'aquesta etapa, i sobretot el del període comprés entre els 14 i els 16 anys (3r i 4t d'ESO), en què s'accentuen les diferències individuals, manifesta enormes diferències de capacitats, ritmes i estils d'aprenentatges, motivacions, interessos i expectatives, ocasionats, en gran mesura, per l'àmbit sociocultural que els envolta.

I com que la diversitat és un fet inherent al desenvolupament humà, s'haurà d'assegurar l'equilibri entre la comprensibilitat del currículum i la innegable diversitat de l'alumnat, prenent, per part del centre i del professorat, les mesures adients per a garantir les mateixes oportunitats de formació a tots i, molt especialment a l'alumnat amb necessitats específiques de recolzament educatiu (amb discapacitats psíquiques, físiques o sensorials; trastorns greus de la conducta; incorporació tardana al sistema educatiu; alumnat amb necessitats associades a situacions personals, socials o culturals desfavorides; alumnat amb altes capacitats intel·lectuals), afavorint una atenció personalitzada que facilite el desenvolupament de les competències clau i la consecució dels objectius de l'ESO.

INTENCIONALITATS EDUCATIVES

Eduquem el nostre alumnat per a que:

- Adquirisca els elements bàsics de la cultura, especialment en els seus aspectes humanístic, artístic, científic i tecnològic.
- Desenvolpe i consolide hàbits d'estudi i de treball.
- Es prepare per a la incorporació als estudis posteriors i per a la inserció laboral.
- Es forme per a l'exercici dels seus drets i deures en la vida com a ciutadans i ciutadanes.

EL PAPER DE LA MATÈRIA DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

En relació amb les finalitats anteriors, la Geografia i Història juguen un paper fonamental.

La matèria, en la seua àmplia composició disciplinar, identifica l'àmbit del coneixement social l'objectiu fonamental del qual és el coneixement i la comprensió dels fets i processos propis de les societats humanes, en el passat i en el present (base, a la seua vegada, de la construcció del futur), i les interaccions que tenen lloc amb el medi on s'han desenvolupat o es desenvolupen i l'organització de l'espai o territori.

La presència de la matèria en el currículum de l'etapa d'ESO (en què constitueix una assignatura comuna en els quatre cursos, i amb una assignació lectiva de tres hores setmanals en cadascun d'ells), s'explica no solament per la seua tradició pedagògica

(especialment pel que fa a la Geografia i a la Història), sinó també, i sobretot, per les seues virtualitats formatives, contribuint de manera eficaç al ple desenvolupament de la personalitat de l'alumnat, i del que en forma part la dimensió socialitzadora -o integració d'aquest en el seu context sociocultural-, el qual d'altra banda, és inherent al fet educatiu. Aquesta contribució, que ja queda reflectida en els propis objectius prescriptius de la matèria, es manifesta en aspectes com aquestos:

- Possibilita el coneixement, la comprensió organitzada i la valoració crítica de l'entorn més pròxim i de la comunitat humana i social en els seus diversos àmbits o escales: localitat, comunitat autònoma, Estat espanyol, Unió Europea i comunitat internacional.

- Educa la sensibilitat per percebre, apreciar, valorar i respectar la riquesa i la diversitat del patrimoni natural, cultural, lingüístic, artístic, històric i social, i per poder participar activament en la conservació i millora.

- Desenvolupa les possibilitats del coneixement, l'anàlisi i enjudiciament dels processos de canvi històric, de l'evolució que han experimentat les societats amb el pas del temps i dels fets i fenòmens socials en el context global en què es produeixen.

- Afavoreix l'anàlisi i la comprensió dels problemes centrals de la societat actual, suscitant el desenvolupament d'actituds de solidaritat i de cooperació, personal i de grup, en la possible solució dels conflictes.

- Fomenta el gust i la necessitat de la indagació i la investigació com a formes imprescindibles per tal d'accedir al coneixement, així com també del rigor crític i la curiositat científica, especialment en allò que pertoca al tractament de la informació.

- Promou la interiorització dels valors bàsics per a la vida i per a la convivència, consolida i aferma les actituds, els hàbits i els comportaments de l'humanisme i de la democràcia; especialment els valors de la tolerància, el respecte i la solidaritat amb els pobles i cultures, els grups socials i les persones privades dels drets o dels recursos econòmics necessaris.

Serà al voltant d'aquestos aspectes i propòsits en què desplegarem el procés educatiu amb el nostre alumnat.

II. OBJECTIUS

1. OBJECTIUS PRESCRIPTIUS GENERALS D'ETAPA

De conformitat amb el que disposa l'article 11 del **Reial Decret 1105/2014**, de 26 de desembre, del Ministeri d'Educació, l'Educació Secundària Obligatòria contribuirà a desenvolupar en l'alumnat les capacitats que li permeta:

a) Assumir responsablement els seus deures i exercir els seus drets en el respecte als altres, practicar la tolerància, la cooperació i la solidaritat entre les persones i grups, exercitar-se en el diàleg, refermant els drets humans i la igualtat en el tractament i d'oportunitats entre hòmens i dones, com a valors comuns d'una societat plural, oberta i democràtica, i preparar-se per a l'exercici de la ciutadania democràtica.

b) Desenrotllar i consolidar hàbits de disciplina, estudi i treball individual i en equip com a condició necessària per a una realització eficaç de les tasques de l'aprenentatge i com a mitjà de desenrotllament personal.

c) Valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells i elles. Rebutjar la discriminació de les persones per raó de sexe o per qualsevol altra condició o circumstància personal o social. Rebutjar estereotips que suposen discriminació entre hòmens i dones, així com qualsevol manifestació de violència contra la dona.

d) Enfortir les seues capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat y en

les seues relacions amb els altres, així com rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol tipus, els comportaments sexistes i resoldre pacíficament els conflictes.

e) Desenvolupar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'informació per a, amb sentit crític, adquirir nous coneixements. Adquirir una preparació bàsica en el camp de les tecnologies, especialment les de la informació y la comunicació.

f) Concebre el coneixement científic com un saber integrat que s'estructura en distintes disciplines, així com conèixer i aplicar els mètodes per a identificar els problemes en els diversos camps del coneixement i de l'experiència.

g) Desenvolupar l'esperit emprenedor i la confiança en si mateix, la participació, el sentit crític, la iniciativa personal i la capacitat per a aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats.

h) Comprendre i expressar amb correcció, oralment i per escrit, en valencià i en castellà, textos i missatges complexos, i iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de la literatura d'ambdós llengües.

i) Comprendre i expressar-se en una o més llengües estrangeres de manera apropiada.

j) Conèixer, valorar i respectar els aspectes bàsics de la cultura, la geografia i la història pròpies i els del altres, així com el patrimoni artístic i cultural.

k) Conèixer i acceptar el funcionament del propi cos i el dels altres, respectar les diferències, afiançar hàbits de cura i salut corporals i incorporar l'educació física i la pràctica de l'esport per a afavorir el desenvolupament personal i social. Conèixer i valorar la dimensió humana de la sexualitat en tota la seua diversitat. Valorar críticament els hàbits socials relacionats amb la salut, el consum, la cura dels éssers vius i el medi ambient, contribuint a la seua conservació i millora.

l) Apreciar la creació artística i comprendre el llenguatge de les distintes manifestacions artístiques, utilitzant diversos mitjans d'expressió i representació.

2. OBJECTIUS DE LA MATÈRIA A 3r D'ESO

D'acord amb allò establert al **Decret 87/2015**, a 3r d'ESO la matèria de Geografia i Història se centra en la disciplina geogràfica, per a abordar, entre altres aspectes, la interacció entre la societat i el medi natural i la diferenciació de l'espai geogràfic.

Tenint en compte els blocs de continguts i criteris d'avaluació prescriptius establerts per a aquest 3r curs, i que com s'assenyala en el punt 2 de l'article 9 han de servir com a referents en les decisions de promoció de l'alumnat d'un curs a un altre de l'etapa, es dissenya la proposta d'objectius que segueix:

A 3r d'ESO l'ensenyament de la matèria de Geografia i Història contribuirà a desenvolupar en l'alumnat les capacitats que els permeta:

- En relació amb el bloc 1, de **continguts comuns a l'aprenentatge de la Geografia i Història:**

- BL1.1. Planificar la realització d'una indagació sobre problemes geogràfics amb la supervisió del docent per mitjà de la formulació de problemes a partir de preguntes i hipòtesis sobre la diversitat espacial, la interacció que hi ha entre l'espai geogràfic i els canvis i proposar un pla ordenat i flexible d'accions que facilite la selecció d'informació i recursos a partir de fonts diverses, l'estimació del temps necessari i l'organització del treball individual i grupal.

- BL1.2. Seleccionar i organitzar la informació rellevant, d'acord amb uns objectius previs, a partir de la comprensió de textos orals i escrits, continus i discontinus (mapes, infografies, gràfiques), usats com a fonts, a les quals es pot accedir a través de diversos mitjans (biblioteques, Internet, eixides de camp) i aplicar estratègies, d'acord amb el seu nivell, de busca, registre, selecció i organització de la informació.

- BL1.3. Interpretar les dades, evidències i informació per mitjà de la

representació en forma de gràfiques, diagrames, taules, mapes, informes o síntesi de conclusions, usar destreses cartogràfiques i analitzar els fets geogràfics des d'una perspectiva que relacione espais de diferent orde de magnitud.

- BL1.4. Comunicar de forma oral o per escrit el procés d'aprenentatge i els seus resultats per mitjà de textos corresponents a diversos gèneres, complir els requisits formals, l'adequació, la coherència i la correcció gramatical corresponent al seu nivell educatiu per a transmetre de forma organitzada els seus coneixements, interactuar en diversos àmbits amb un llenguatge no discriminatori i utilitzar la terminologia conceptual adequada.

- BL1.5. Usar diferents ferramentes informàtiques per a buscar, seleccionar i emmagatzemar diversos documents, considerats com a fonts, de forma contrastada en mitjans digitals i col·laborar i comunicar-se per a elaborar continguts i interpretar-los i compartir esta informació en entorns virtuals d'aprenentatge i adoptar un comportament que previnga males pràctiques.

- BL1.6. Buscar i seleccionar informació sobre entorns acadèmics i professionals vinculats amb els coneixements corresponents al Batxillerat i analitzar els coneixements, habilitats i competències necessàries per al seu desenrotllament i comparar-les amb les pròpies aptituds i interessos per a generar alternatives davant de la presa de decisions vocacional.

- BL1.7. Participar en equips de treball per a aconseguir metes comunes i assumir diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, donar suport a companys i companyes demostrant empatia i reconeixent les seues aportacions i utilitzar el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies.

- BL1.8. Realitzar de forma eficaç tasques o projectes, tindre iniciativa per a emprendre i proposar accions sent conscient se les seues fortaleeses i debilitats, mostrar curiositat i interès durant el seu desenrotllament i actuar amb flexibilitat i buscar solucions alternatives.

- En relació amb el bloc 2, de **continguts relatius al medi físic**:

- BL2.1. Argumentar com els riscos naturals poden representar un fre en el procés de desenrotllament econòmic i social de les àrees afectades, i fer referència als factors físics, a les desigualtats socials i a les limitacions econòmiques i tècniques dels països menys desenrotllats i fer propostes per a millorar la protecció de la població més vulnerable.

- En relació amb el bloc 3, de **continguts relatius a l'espai humà**:

- BL3.1. Explicar la localització de les principals zones productores i consumidores de recursos naturals, productes agraris i manufacturats i situar-les en el seu context geopolític considerant diferents escales d'anàlisi i l'ús de mapes temàtiques i dades estadístiques.

- BL3.2. Diferenciar els paisatges representatius dels diversos espais econòmics a partir d'imatges, croquis i plànols i descriure la seua distribució en regions de distinta escala considerant factors de tipus ambiental i social.

- BL3.3. Relacionar les actuacions dels agents socials i polítics sobre l'espai geogràfic amb la necessitat de satisfer les necessitats socials bàsiques (alimentació, vivenda, desplaçament i oci) i seleccionar exemples de com eixos comportaments i interessos tenen conseqüències ambientals i socioeconòmiques en el context d'una economia de mercat, per a comprendre millor els processos econòmics i polítics més significatius.

- BL3.4. Analitzar la dinàmica i el funcionament d'espais geogràfics de diferent orde de magnitud i la globalitat de les interconnexions que els configuren i exemplificar-les tenint com a referència l'intercanvi de productes i béns (xarxes de

transport) i d'informació (infraestructures de comunicació), el desplaçament de població i la presa de decisions polítiques i econòmiques.

- BL3.5 Delimitar els desequilibris territorials i la dimensió espacial de les desigualtats socials quant al desenrotllament humà i aplicar estes nocions a l'anàlisi de fets de l'actualitat relatats per els mitjans de comunicació considerant el seu possible caire informatiu.

- BL3.6. Estimar el grau d'idoneïtat d'algunes polítiques socials, econòmiques o territorials quant a la seua capacitat per a generar conflictes polítics, desigualtats socials i problemes mediambientals, i adoptar una actitud crítica i elaborar propostes basades en el respecte als drets humans i el desenrotllament sostenible.

- BL3.7. Explicar les transformacions dels espais, territoris i paisatges fent referència a processos econòmics i polítics i destacar la importància de la dimensió temporal dels fenòmens geogràfics a l'hora de comprendre la realitat actual.

3. OBJECTIUS DE L'ETAPA VINCULATS AMB LA MATÈRIA

Tenint en compte els enunciats genèrics, com també la interpretació del seu sentit, dels objectius generals prescriptius de l'etapa del **Reial Decret 1105/2014**, així com dels continguts i criteris d'avaluació prescriptius de la matèria de Geografia i Història, del **Decret 87/2015**, i els objectius i criteris d'avaluació proposats per a 3r d'ESO, aquestos s'hi connecten, més o menys directament, amb els objectius de l'etapa d'ESO de la següent manera:

- Especialment, amb els objectius d'etapa: a), j) i l).

- I també, transversalment i en coordinació amb altres matèries, amb la resta d'objectius: b), c), d), e), f), g), h), i) i k).

III. COMPETÈNCIES

1. CONSIDERACIONS GENERALS

La **LOE**, i la **LOMCE** -que modifica parcialment la primera- aposten per l'aprenentatge competencial, establint que totes les àrees o matèries del currículum han de contribuir, des del seu àmbit corresponent, en el desplegament de les distintes competències de l'alumnat, assegurant la seua adquisició mitjançant la selecció de continguts, metodologies, etc., a la vegada que les competències es lliguen o vinculen als objectius d'etapa per afavorir que la consecució d'aquestos objectius al llarg de la vida acadèmica comporte de forma implícita el desenvolupament d'aquestes, per tal que totes les persones puguen aconseguir el seu desenvolupament personal i una correcta incorporació en la societat.

L'**Ordre ECD/65/2015** ha establert i definit les 7 competències clau:

- Comunicació lingüística.
- Competència matemàtica y competències bàsiques en ciència i tecnologia.
- Competència digital.
- Aprendre a aprendre.
- Competències socials y cíviques.
- Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor.
- Consciència i expressions culturals.

Les competències clau s'entenen com a capacitats per a aplicar de forma integrada els continguts propis de cada ensenyament i etapa educativa, amb la finalitat d'aconseguir la realització adequada d'activitats i la resolució eficaç de problemes complexos. Per tant, les competències es conceptualitzen com un "saber fer" que s'aplica a una diversitat de contextos acadèmics, socials i professionals.

Les competències clau integren:

- Un coneixement de base conceptual: conceptes, principis, teories, dades i fets (coneixement declaratiu-saber dir).
- Un coneixement relatiu a les destreses, referides tant a l'acció física observable com a l'acció mental (coneixement procedimental-saber fer).
- Un component que té una gran influència social i cultural, i que implica un conjunt d'actituds i valors (saber ser).

L'aprenentatge per competències afavoreix els processos d'aprenentatge i la motivació per aprendre, per la forta interrelació entre els seus components; el coneixement de base conceptual ("coneixement") no s'aprén al marge del seu ús, del "saber fer"; tampoc s'adquireix un coneixement procedimental ("destreses") en absència d'un coneixement de base conceptual que permet donar sentit a l'acció que es duu a terme.

Per altra banda, l'aprenentatge per competències és transversal i dinàmic:

- El procés educatiu competencial ha d'abordar-se des de totes les matèries i des de les diverses instàncies que conformen la comunitat educativa, tant en els àmbits formals com informals com en els no formals i informals.
- El seu dinamisme es reflecteix en què les competències no s'adquireixen en un determinat moment i romanen inalterables, sinó que impliquen un procés de desenvolupament mitjançant el qual els individus van adquirint majors nivells d'acompliment en l'ús de les mateixes.

Vinculats a la vegada als objectius, els criteris d'avaluació (desglossats en estàndards d'aprenentatge avaluable) seran els referents per a valorar el grau d'adquisició de les competències.

2. CONTRIBUCIÓ DE LA MATÈRIA DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA A L'ADQUISICIÓ DE LES COMPETÈNCIES CLAU

La matèria de Geografia i Història contribueix a l'adquisició de les 7 competències clau. Per la naturalesa de les disciplines que la configuren, la matèria de Geografia i Història manté una vinculació especial amb les Competències socials i cíviques i amb la de Consciència i expressions culturals, però la seua contribució en aquestes és també decisiva per al desenvolupament de la resta.

Competències socials i cíviques

En lloc destacat està la contribució a les competències socials i cíviques ja que la geografia i la història potencien aquells coneixements, destreses i actituds necessaris per a interpretar fenòmens i problemes socials en contextos cada vegada més complexos, participar en la presa de decisions i abordar els conflictes per a superar els reptes que planteja la convivència de diferents grups socials des del respecte mutu i les conviccions democràtiques. La finalitat última de l'àrea és aconseguir la transmissió i la posada en pràctica de valors que afavorisquen la llibertat personal, la responsabilitat, la ciutadania democràtica, la solidaritat, la igualtat, i la justícia, així com potenciar actituds i comportaments que contribuïsquen a superar qualsevol tipus de discriminació. Estos coneixements, actituds i valors són la base per a la participació ciutadana crítica i responsable en diversos àmbits. La dita participació ha de basar-se en el diàleg igualitari i en el respecte de les diferències entre grups des del referent dels drets humans.

Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia

Des d'esta matèria també es promou el desenrotllament de les competències en ciència i tecnologia per mitjà de la introducció als mètodes del coneixement científic (definir problemes, formular hipòtesis, etc.) i al coneixement del medi natural i

l'aprofitament dels seus recursos. Este coneixement és necessari per a actuar a favor de la protecció del medi ambient i aconseguir un desenvolupament sostenible i just. En esta línia, esta matèria promou pràctiques culturals com ara la visita a espais naturals o itineraris de divers tipus per a un coneixement directe dels espais geogràfics i els paisatges humans.

Consciència i expressions culturals

El coneixement de diverses expressions culturals, en tant que fenòmens socials, és un altre objectiu de les finalitats de la Geografia i Història i amb això contribuïx a la competència de consciència i expressió artística. El coneixement sobre els estils artístics i de la dimensió social del procés creatiu concreten esta aportació. D'altra banda, moltes d'estes manifestacions culturals i artístiques constituïxen fonts per a comprendre les societats històriques i actuals i el seu coneixement és fonamental per a prendre consciència de l'herència cultural de les societats que ens van precedir i preservar-la. Des de l'àrea també es promouen pràctiques culturals com ara la visita a museus i monuments o la participació en diverses activitats culturals de l'entorn valencià.

Competència en comunicació lingüística

La naturalesa dels aprenentatges d'esta matèria està vinculada al desenvolupament de la competència en comunicació lingüística perquè subratlla la necessitat de comprendre textos orals i escrits, continus i discontinus (mapes, taules, gràfiques, infografies) presentats en diferents formats i codis, i que requerixen destreses com saber extraure informació rellevant, interpretar-la o reflexionar sobre la seua estructura. També requerix l'expressió oral i escrita a través de diversos tipus de textos lligada a la comunicació d'idees i conclusions en què l'organització coherent de la informació, la seua adequació a la situació comunicativa o l'ús d'un vocabulari adequat són propietats fonamentals. A més, les implicacions metodològiques derivades dels continguts i criteris promouen la interacció comunicativa per a la construcció compartida del coneixement escolar.

Competència digital

En esta línia, la competència digital és reforçada en tant que gran part de l'obtenció, registre, interpretació i comunicació del coneixement es fa a través de mitjans digitals, Internet i per mitjà de l'ús de ferramentes informàtiques. Cal mencionar, en particular, l'ús de recursos basats en sistemes d'informació geogràfics. L'aprofitament dels recursos basats en TIC en l'aprenentatge requerix el maneig responsable de diverses ferramentes i programes per a obtenir informació, filtrar-la de manera crítica, crear continguts, compartir-los i interactuar en la xarxa.

Competència per a aprendre a aprendre

Esta matèria oferix moltes possibilitats per a desenvolupar la competència per a aprendre a aprendre, perquè potencia la reflexió sobre un mateix com a aprenent, sobre les estratègies que més s'ajusten als requeriments de la tasca i al seu grau de destresa. Sobretot des del bloc 1 es tracten aspectes que configuren esta competència com el plantejament de preguntes, fer plànols, obtenir informació i avaluar-la. Així mateix, es promou la confiança en les seues possibilitats i la participació en situacions d'aprenentatge cooperatiu, en la gestió eficaç de les tasques individuals i grupals. Finalment, s'incidix sobre la reflexió sobre la naturalesa del coneixement geogràfic i històric, sobre el seu caràcter provisional sotmés al constant debat. També es proposa habituar-se a formular les preguntes bàsiques que permeten pensar sobre els fets socials i construir el coneixement així com la de promoure diversos hàbits de pensament.

Competència de sentit de la iniciativa i esperit emprenedor

Finalment, la matèria contribuïx a la competència de sentit de la iniciativa i esperit emprenedor al potenciar la seua progressiva autonomia en la presa de decisions i planificació d'actuacions, en la resolució de problemes de temàtica social i a potenciar el seu sentit crític i creatiu davant de qüestions socials així com el de la responsabilitat.

IV. CONTINGUTS

1. CONTINGUTS PRESCRIPTIUS. CLASSIFICACIÓ I ESTRUCTURA.

Per a la consecució dels objectius generals d'etapa, i els que hem proposat per a la matèria en aquest 3r curs, i per a la contribució d'aquesta a l'adquisició de les competències clau, el **Decret 87/2015** establí uns continguts seleccionats, exposats de forma oberta, seqüenciats per cursos, i agrupats en blocs, que incorporen a la seua vegada enunciats més concrets.

En el cas del 1r cicle d'ESO, curs 3r, els blocs són els següents:

- Un bloc 1, de continguts comuns a l'aprenentatge de Geografia i Història, que constitueixen una aproximació a aquestes disciplines com a formes de coneixement científic. Aquest bloc té un caràcter transversal respecte als altres blocs.

- Els blocs 2 i 3, que recullen els continguts de la Geografia, centrant-se, el primer, en l'estudi del medi físic en què es desenrotlla la vida humana, i el bloc 3 en l'estudi dels aspectes humans de l'espai geogràfic. Aquests dos blocs de Geografia integren els processos clau del pensament geogràfic com són la distribució, localització, interacció, difusió, interacció i escala.

Bloc 1. CONTINGUTS COMUNS A L'APRENTATGE DE GEGRAFIA I HISTÒRIA

- Estratègies per a definir problemes i formular preguntes o hipòtesis sobre les causes i les conseqüències, i el significat de les transformacions espacials relacionades amb les activitats econòmiques i polítiques.

- Estratègies per a l'elaboració de guions o plans per a indagar sobre processos geogràfics rellevants de caràcter econòmic i polític.

- Aportació de solucions originals als problemes relatius a fets geogràfics de naturalesa econòmica i política.

- Responsabilitat i eficàcia en la resolució de tasques.

- Procés estructurat de presa de decisions. Estimació d'oportunitats i riscos.

- Avaluació de processos i resultats. Valoració de l'error com a oportunitat.

- Ús de diversos procediments per a obtenir i registrar informació sobre fets geogràfics a partir de fonts variades presentats en diferents llenguatges (verbal, audiovisual, cartogràfic, estadístic) pertanyents a diversos gèneres i obtinguts per diversos mitjans com ara l'ús de biblioteques, eixides de camp o Internet.

- Lectura i interpretació de diversos tipus de mapes temàtics (coropletes, isocoropletes, de punts, de flux, etc.), de gràfiques (lineals, barres, circulars, piràmides de població, etc.), d'imatges i de la informació proporcionada per sistemes d'informació geogràfica.

- Ús crític de buscadors en Internet: consideració de la qualitat, fiabilitat i caire de les fonts.

- Classificació i ús crític de fonts d'informació. Procediments de citació de fonts.

- Ús d'estratègies de comprensió lectora i oral adequades al seu nivell.

- Foment de la lectura de textos divulgatius sobre temes geogràfics relacionats amb les activitats econòmiques i polítiques.

- Ús de diversos procediments per a la classificació, organització, anàlisi i representació de la informació relacionada amb els continguts del nivell: esquemes, mapes conceptuals, mapes temàtics (coropletes) o gràfiques estadístiques (barres, lineals, circulars, piràmides de població, etc.).

- Ús de procediments d'anàlisi de diversos documents per a establir comparacions, identificar els canvis, la distribució, localització, interacció i interconnexió de fets geogràfics.

- Ús de ferramentes TIC per a organitzar (marcadors socials, fulls de càlcul), interpretar la informació i crear continguts en diferents formats: textos, mapes temàtics, gràfiques, blog, wiki, web, presentació de diapositives, murals, pòsters, vídeo, debats, exposicions orals, etc.

- Ús d'entorns d'aprenentatge col·laboratiu.

- Habilitats de comunicació pròpies del seu nivell.

- Assumpció de diferents rols en equips de treball.

- Solidaritat, tolerància, respecte i amabilitat.

- Tècniques d'escolta activa: parafrasejar, resumir.

- Diàleg igualitari.

- Coneixement d'estructures i tècniques d'aprenentatges cooperatiu.

- Imaginació i creativitat.

- Autoconeixement. Valoració de fortaleses i debilitats. Autoconcepte positiu.

- Proactivitat.

- Autoregulació d'emocions, control de l'ansietat i incertesa i capacitat d'automotivació. Resiliència, superar obstacles i fracassos. Perseverança, flexibilitat.

- Procés estructurat de presa de decisions.

- Estratègies de pensament: pensament alternatiu, causal i conseqüencial, mitjans-fi, de perspectiva i alternatiu.

- Sentit crític i de la responsabilitat.

Bloc 2. **EL MEDI FÍSIC**

- La repercussió dels riscos naturals com a fre del procés de desenvolupament econòmic i social de les zones més vulnerables.

Bloc 3. **L'ESPAI HUMÀ**

- Activitats econòmiques i espais geogràfics: funcionament del sistema econòmic capitalista: principis bàsics, polítiques i agents econòmics; problemes socials i desequilibris territorials derivats d'una economia de mercat segons el nivell de desenvolupament econòmic. Divisió internacional del treball: desigualtats regionals en la producció i consum de béns i servicis.

- Els sectors econòmics i la formació d'espais geogràfics (agraris, industrials i turístics): elements, funcionament, processos de canvi, transformacions espacials i paisatges característics. Tendències actuals i perspectives de futur.

- Localització i característiques de les principals zones productores i consumidores de recursos naturals, productes agraris i manufacturats, i de servicis, així com dels focus d'activitat econòmica a la Comunitat Valenciana, a Espanya, a Europa i al món.

- Les infraestructures de transports, de les xarxes de comunicació i dels intercanvis comercials i el seu paper en la mundialització de les activitats econòmiques.

- Problemes socials i desenvolupament humà desigual a Espanya, Europa i al món. El problema del deute extern dels països pobres: repercussions socials i econòmiques.

- El medi natural com a recurs per al desenvolupament de les diferents activitats econòmiques. Problemes mediambientals: deteriorament del medi natural i esgotament dels recursos naturals.

- Conscienciació de la necessitat de racionalitzar el consum dels recursos naturals i

de reduir els efectes nocius de l'activitat econòmica en el medi.

- Mesures correctores i polítiques de conservació i protecció del Medi ambient: aprofitament sostenible dels recursos naturals (fonts d'energia i matèries primeres), racionalització de la producció d'aliments i de manufactures i aposta per les fonts d'energia renovables.

- Organització territorial i espai geogràfic: l'organització política del territori i el traçat de les fronteres. L'organització territorial d'Espanya (model autonòmic) i de la Unió Europea com a processos en construcció.

- Els sistemes polítics al món: tipus, funcionament i conflictes.

- Desequilibris territorials, desigualtats polítiques i socials actuals (gènere, nivell de riquesa, desenvolupament humà...) en diferents escales territorials.

- Les relacions internacionals: aliances, organismes supraestats (OTAN, ONU, etc.) i conflictes polítics. El paper d'Espanya al món.

2. CONTINGUTS TRANSVERSALS

El **Reial Decret 1105/2015**, en l'article 6, regula els elements transversals en l'Educació Secundària Obligatòria.

Els ensenyaments transversals, que inclouen valors i sabers, són aquells que, sense perjudici del seu tractament específic en algunes de les matèries de l'etapa, han d'estar presents en totes les matèries, impregnant el currículum establert, que els recull, d'una manera més o menys explícita, en els objectius generals d'etapa.

La importància dels continguts transversals es fonamenta en seu gran potencial educatiu, dirigits a la formació integral de la personalitat de l'alumnat, la qual abraça no sols un conjunt de sabers sinó també un conjunt de valors:

- Valors de caràcter personal i social, que conformen l'educació cívica i constitucional, dirigida a la formació de valors socials bàsics com la tolerància, la llibertat, el respecte, la pau, la convivència, la justícia, la responsabilitat, la cooperació, la solidaritat..., que responen a un projecte vàlid de societat, més lliure, justa i pacífica, més respectuosa envers les persones i, també, envers la natura, que constitueix l'entorn de la societat humana.

- Valors de caràcter comunicatiu/funcional/instrumental/iniciativa: la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita, la comunicació audiovisual, les Tecnologies de la Informació i la Comunicació i l'emprenedoria.

Aquests ensenyaments s'hi concreten en l'apartat IX de la present programació.

V. UNITATS DIDÀCTIQUES

1. ORGANITZACIÓ I SEQÜÈNCIA EN UNITATS DIDÀCTIQUES

Fent servir la proposta del projecte editorial del llibre de text que s'hi utilitza en aquest any acadèmic 2017-2018 (*Geografia i Història*. 3r ESO, Comunitat Valenciana. Editorial Vicens Vives. Barcelona, 2015), els continguts oficials han estat organitzats i seqüenciats en 11 unitats didàctiques, més una d'introducció a la Geografia, la programació específica de les quals (Programació d'Aula), amb els diversos elements curriculars que les conformen, es considera en el document ANNEX I d'aquesta programació:

Unitat introductòria: Introducció a la Geografia.

L'escenari físic de les activitats humanes.

Unitat 1. L'organització política de les societats.

Unitat 2. L'organització econòmica de les societats.

- Unitat 3. L'agricultura, la ramaderia, la pesca i la silvicultura.
- Unitat 4. La mineria, la energia i la construcció.
- Unitat 5. La indústria.
- Unitat 6. Els serveis, la comunicació i la innovació.
- Unitat 7. El transport i el turisme.
- Unitat 8. Les activitats comercials i els fluxos d'intercanvis.
- Unitat 9. Naturalesa i societat: harmonies, crisis i impactes.
- Unitat 10. Reptes, conflictes i desigualtat.
- Unitat 11. Geografia física, econòmica i política de la Comunitat Valenciana.

2. DISTRIBUCIÓ TEMPORAL

Es preveu la següent periodització:

1ª Avaluació: Unitat introductòria, i Unitats 1, 2, 3.

2ª Avaluació: Unitats 4, 5, 6, 7.

3ª Avaluació: Unitats 8, 9, 10, 11.

IV. METODOLOGIA. ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

1. METODOLOGIA GENERAL I ESPECÍFICA

Quan parlem de metodologia ens referim al conjunt de decisions relatives a la manera com va a dur-se a terme el procés educatiu: estratègies d'aprenentatge, activitats, recursos materials i organitzatius, etc.

La normativa educativa orienta al respecte. Així:

- La **Llei Orgànica 2/2006**, de 3 de maig, d'Educació Capítol III, article 26, relatiu als principis pedagògics de l'Educació Secundària Obligatòria, disposa que els centres elaboraran les seues propostes pedagògiques per a esta etapa des de la consideració de l'atenció a la diversitat i de l'accés de tot l'alumnat a l'educació comuna. Així mateix, arbitraran mètodes que tinguen en compte els diferents ritmes d'aprenentatge dels alumnes, afavorisquen la capacitat d'aprendre per si mateixos i promoguen el treball en equip; en aquesta etapa es prestarà una atenció especial a l'adquisició i el desenvolupament de les competències bàsiques i es fomentarà la correcta expressió oral i escrita...

- Per la seua part, el **Decret 87/2015**, pel qua fa al currículum específic de la matèria de Geografia i Història, dóna orientacions didàctiques i metodològiques específiques, com ara:

- La consideració que l'enfocament metodològic haurà de contribuir al fet que els alumnes mobilitzen els seus recursos per a afrontar situacions problemàtiques relatives a diversos contextos. Per a això, cal triar diferents models didàctics que proposen ambients motivadors adequats als aprenentatges pretesos. Les seqüències didàctiques implícites en estos models han d'encaminar-se a la realització de pràctiques socials que donen sentit a estos aprenentatges i comprometen l'alumnat.

- L'afavoriment, per la naturalesa d'esta matèria, de l'adopció d'enfocaments metodològics com ara l'aprenentatge basat en projectes, la indagació col·lectiva, la resolució de problemes, l'estudi en profunditat de casos, l'aprenentatge dialògic, les simulacions, els jocs de rol o els debats sobre processos oberts. Tots estos enfocaments afavorixen un aprenentatge motivador, participatiu i situat per mitjà de l'aprofitament de diversos contextos socials que permeten integrar aprenentatges no formals i la col·laboració amb la comunitat educativa. També permeten integrar activitats lligades a pràctiques socials com la visita a museus de diferent tipus, la realització d'itineraris per a realitzar observacions directes, les visites a llocs amb un elevat contingut de patrimoni

històric, artístic o natural o la creació de continguts per a informar, sensibilitzar la comunitat o participar en debats socials fent propostes. En este sentit, és fonamental l'aprofitament com a recurs de l'entorn ampli que constituïx la Comunitat Valenciana, tant com a base de l'exercici d'activitats d'aprenentatge com servir de context social on l'alumne demostra els seus exercicis.

2. PRINCIPIS DIDÀCTICS

Recollint el que es disposa al respecte en la normativa, i tenint en compte també el que l'actual bibliografia sobre el tema, hem establert diversos principis didàctics, entesos com a claus que han de servir de guia del procés educatiu; entre altres, els següents:

- **L'aprenentatge competencial**, al qual ja ens hem referit, i que explica altres dels principis que segueixen.

- **La consideració del caràcter formatiu bàsic de l'Educació Secundària Obligatòria en general, i de la nostra matèria de Geografia i Història, en particular.** Aquesta té com a objectiu prioritari dotar els i les alumnes dels coneixements, destreses i actituds i valors necessaris perquè siguen capaços d'analitzar i interpretar els fets socials, històrics i geogràfics i, en conseqüència, puguen desenvolupar-se en una societat canviant i complexa.

- **L'ampliació de la noció de continguts:** la matèria inclou com a objecte d'aprenentatge no solament els continguts conceptuals o sabers disciplinars sinó també de procediments i destreses així com de actituds i valors, per tal de contribuir al desenvolupament integral de l'alumne/a i a la seua integració en la societat en què viu.

- **La consecució d'aprenentatges significatius i funcionals.** Acceptem, i comprovem, que l'alumnat aprèn de maneres, formes i ritmes diferents, i que la quantitat i qualitat d'allò après també ho és, però sobretot, que els mecanismes pels quals es produeix l'aprenentatge són bàsicament idèntics.

D'acord amb el plantejament constructivista, entenem l'ensenyament com un procés de construcció de coneixements, en el qual l'actitud que mantenen l'alumne/a i el/la professor/a permeten l'aprenentatge significatiu. L'alumne/a construeix el seu propi aprenentatge en modificar i reelaborar els seus esquemes de coneixement. I en aquest procés, el professorat ha d'actuar com a guia i mitjancer, proporcionant oportunitats que faciliten la construcció d'aprenentatges significatius, amb l'establiment de relacions entre els coneixements i experiències prèvies de l'alumnat i els nous continguts.

D'altra banda, es possibilita la consecució per l'alumnat d'aprenentatges funcionals, és a dir, que puguen ser utilitzats en les circumstàncies reals en què els necessite per tal de resoldre problemes, i que siguen útils també per a l'adquisició de nous aprenentatges (aprendre a aprendre).

Aquesta concepció constructivista de l'educació té les seues implicacions en la intervenció educativa. Així:

- **La metodologia activa.** La conscienciació de l'alumnat en el procés educatiu, participant i essent subjecte actiu del mateix, amb la seua integració activa en la dinàmica general de l'aula, a la vegada que s'ha d'afavorir la seua reflexió sobre la gènesi i transformació de les seues idees; convé estimular en l'alumnat la presa de consciència personal sobre la manera en què es connecten les noves informacions amb les seues idees prèvies i com aquestes han anat evolucionant durant el període d'aprenentatge.

- **La motivació i l'atenció a la diversitat.** Cal partir dels interessos, capacitats, ritmes i expectatives de l'alumnat, a través de l'adequació del currículum i ajustant l'ajuda pedagògica a les diferents necessitats de l'alumnat. Per altra part, i com s'ha dit, l'aprenentatge competencial és també motivador.

- **L'avaluació del procés.** Analitzant tots els aspectes que hi tenen a veure amb el procés educatiu, recollint la informació precisa i duent a terme les correccions pertinents i la millora d'aquest.

3. ESTRATÈGIES DIDÀCTIQUES

Les estratègies que es poden emprar són diverses, i les considerem útils sempre i quan reunisquen els requisits bàsics següents:

- Facilitar la coherència i significativitat de l'aprenentatge.
- Afavorir l'activitat constructiva i reflexiva de l'alumnat.
- Ser flexibles per a adaptar-se a l'heterogeneïtat del nostre alumnat, i ser també motivadores.
- Potenciar la interacció professor/a-alumne/a i dels alumnes entre si.
- Potenciar la integració dels continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals, en un enfocament competencial.

A priori no descartem cap de les estratègies existents; considerem que l'ideal és una combinació de totes elles en el procés educatiu, i d'unes o altres en funció de les necessitats plantejades en cada cas i moment.

Les estratègies que plantejem són aquestes:

- **Estratègies expositives**, que considerem fonamentals com a suport de l'aprenentatge, sobretot, de continguts conceptuals, tenint en compte que la seua idoneïtat és encara major quan més teòrics i abstractes siguen aquells, i que a l'alumnat per si mateix li resulta difícil d'assolir; però és important també assenyalar que, perquè siguen significatives, hem de tenir cura de la claredat expositiva, i acompanyar-les d'activitats o treballs complementaris que possibiliten el seu enllaç amb els coneixements previs de l'alumnat. També en els plantejaments introductoris de les unitats didàctiques usarem aquest tipus d'estratègia.

- **Estratègies d'indagació**, que enfronten a l'alumnat amb situacions problemàtiques en les quals han de posar en pràctica i utilitzar reflexivament conceptes, procediments i actituds. Aquestes estratègies, ben plantejades, converteixen l'alumnat en protagonistes del seu propi aprenentatge i amplien la seua autonomia. No es tracta d'altra banda, de formar xicotets investigadors, geògrafs en el cas de la nostra matèria, sinó més bé d'introduir-los un poc en el treball i els mètodes dels especialistes.

- **Estratègies inductives i deductives**, partint, respectivament, d'allò més particular i pròxim a l'alumnat per a acabar en aspectes més generals i complexos, o d'allò més general per a concloure en allò més particular.

4. ACTIVITATS D'ENSENYAMENT-APRENTATGE

El procés d'ensenyament-aprenentatge s'organitza i concreta en un conjunt d'activitats seqüenciades, en relació amb les fases o moments en què van desenvolupant-se les unitats didàctiques.

En principi, i per a cada unitat didàctica, seguirem aquest model:

- **Fase de presentació dels continguts**, amb tres accions per part del professorat: presentació dels continguts de la unitat, motivació de l'alumnat envers el tema i avaluació dels coneixements previs.

- **Fase d'anàlisi dels continguts**, amb activitats d'aprofundiment, reforç i ampliació dels continguts bàsics.

- **Fase de síntesi i transferència**, amb activitats de recapitulació dels continguts treballats i generalització o transferència dels aprenentatges adquirits.

En relació amb l'anterior, les activitats que plantejem, i que han de servir també per a l'avaluació, són aquestes:

- **Activitats de presentació-motivació**, en què el/la professor/a té el paper determinant, i fetes a partir d'estratègies i recursos diversos: una lectura, el comentari d'una o diverses imatges, una exposició inicial dels objectius que s'hi plantegen i dels

continguts a treballar...

- **Activitats d'avaluació dels coneixements previs** de l'alumnat, bé a través d'un qüestionari escrit, o de qüestions plantejades oralment a tot el grup, un debat, una pluja d'idees..., que permetran conèixer les idees, errors conceptuals, opinions i actituds de l'alumnat sobre els continguts a treballar i, actuar en conseqüència, sobre els conceptes i els procediments que han d'aprendre, i les actituds i valors que caldria fomentar.

- **Activitats de desenvolupament dels continguts**, en què l'alumnat té el paper determinant, i que permeten conèixer els nous aprenentatges (conceptes, procediments, actituds). Són imprescindibles per a l'assoliment dels aprenentatges, admeten una variada tipologia (definicions, aplicacions de termes, comentari de textos, imatges, gràfiques, confecció i comentari de mapes, gràfiques, ús de les TIC...), admeten també situacions diverses (treball individual i/o en equip), i són comunes a la majoria de l'alumnat.

- **Activitats de síntesi i transferència**, que permeten tant recapitular com també aplicar i generalitzar els aprenentatges adquirits a partir dels continguts treballats. Són activitats comunes a tot l'alumnat i es poden treballar de maneres diverses: resums, síntesis, esquemes, mapes conceptuals, aplicació a casos pràctics...

- **Activitats de reforçament** per a l'alumnat que, en el marc de l'avaluació contínua i de l'atenció a la diversitat, mostre més dificultats d'aprenentatge i perquè pugui assolir els objectius previstos per al grup. Admeten també una variada tipologia, encara que ens centrarem en aquelles aspectes en què s'hi manifesten més clarament les dificultats, procurarem unes activitats més dirigides i pautades sobre continguts més bàsics, a la vegada que, depenent de les circumstàncies i necessitats, podran ser individuals i/o en xicotet grup.

- **Activitats d'ampliació** per a que l'alumnat que, en el marc de l'avaluació contínua i de l'atenció a la diversitat, ha desenvolupat satisfactòriament les activitats proposades pugui continuar construint nous aprenentatges. Les activitats que plantejarem exigeixen d'un major nivell de coneixements, poden tindre un caràcter individual i/o grupal, i les concretem en diverses possibilitats, a escollir per l'alumnat: lectura de llibres, xicotetes activitats d'investigació...

- **Activitats complementàries** fora de l'aula (eixides o visites escolars, treballs de camp..), que aborden aspectes formatius que no poden ser tractats de manera suficient i/o eficaç en l'aula, però que contribueixen al ple desenvolupament de la personalitat de l'alumnat, complementant l'acció educativa. Aquest tipus d'activitats es tracten amb més detall en l'apartat següent.

5. ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

Continuant amb una tradició encetada des de fa molt de temps, el Departament de Geografia i Història programa per a l'alumnat de 3r d'ESO diverses activitats complementàries sota la denominació genèrica de "Eixides a l'entorn".

Es tracta d'activitats basades en visites escolars, excursions, treballs de camp..., que constitueixen un complement ineludible per a l'ensenyament i la comprensió de les disciplines socials i, sobretot, són imprescindibles per a l'estudi del nostre entorn més pròxim, preferentment des de la perspectiva de facilitar el contacte i l'experiència directa amb la realitat més pròxima a l'alumnat i el desenvolupament de les actituds de valoració, respecte i conservació del patrimoni natural, històric, cultural... Aquest tipus d'activitats són, pel general, altament atractives i motivadores, i permeten d'altra banda aplicar els coneixements socials i geogràfics adquirits a l'aula, encara que després ampliant-los, i contrastant-los, amb escales més ample.

De moment, les eixides que es proposen, la realització i la data concreta de les quals encara està pendent, per tal de contrastar, a través de la Comissió de Coordinació Pedagògica i de la Vicedirecció del centre, que ni se solapen ni s'acumulen en excés en el mateix moment, amb altres activitats programades per la resta de departaments, són les

següents:

- **Visita a l'Ajuntament de Pego i entrevista amb la Regidora d'Educació.** L'eixida es relaciona especialment amb la Unitat 2, "L'organització política de les societats", i més concretament amb l'organització políticoadministrativa i territorial d'Espanya en l'àmbit territorial local o municipal, i amb la Unitat 11, "Geografia de la Comunitat Valenciana". Pretenem que l'alumnat conega, entre altres, aspectes com: el procés d'eleccions municipals, l'organigrama municipal, les regidories existents, les funcions atribuïdes, el personal al seu càrrec, els espais, la sala del plenari municipal...

- **Visita a una indústria local (Tèxtil Pego).** L'eixida es relaciona fonamentalment amb la Unitat 5 i 11, "La indústria", i la Unitat 11. L'objectiu és que l'alumnat, a través d'aquesta indústria, conega i aplique les característiques que ha estudiat o estudiarà: localització industrial, moments del procés de producció industrial, comercialització, indústries i serveis complementaris, tipologia d'empresa...

- **Eixides a l'entorn natural.** Es relacionen amb la Unitat Introductòria, en què es tracta el medi físic i la seua influència en l'activitat humana, i també amb la Unitat 9, que tracta els impactes mediambientals de l'activitat humana, i la Unitat 11. Es pretén que l'alumnat observe i contraste les formes del relleu del paisatge, anomene les més conegudes, relacione amb altres elements naturals (clima, aigües, vegetació), observe directament l'impacte i les transformacions sobre el medi de les actuacions de l'ésser humà, valore els efectes negatius...

- **Visita a la cooperativa local (COOPEGO).** Es relaciona, sobretot, amb la Unitat 6, sobre els serveis, i la Unitat 11. A través d'aquesta empresa, l'alumnat pot millorar el seu coneixement sobre cooperativisme de comercialització.

Hem d'assenyalar, finalment, que correspon al Departament, en última instància, decidir sobre la realització o no de les activitats proposades, atenent les circumstàncies diverses que puguen donar-se.

6. RECURSOS DIDÀCTICS

Per recursos didàctics hem d'entendre aquells elements, materials, objectes i, fins i tot, fets i fenòmens que serveixen com a mitjans del procés educatiu en oferir oportunitats d'aprenentatge a través del seu ús, lectura, observació, manipulació, etc.

Constitueixen un element molt important en la pràctica educativa, repercutint en l'èxit i la consecució dels objectius previstos. La seua selecció, presidida per la flexibilitat, com a criteri general, per a atendre a les distintes necessitats personals i educatives, ha de ser el resultat de les decisions de l'equip docent, atenent diversos criteris: les característiques de l'alumnat a qui van dirigits, l'adequació a la seua edat i interessos, el seu caràcter no discriminador, el tipus i varietat d'activitats que van a treballar-se, la seua potencialitat educativa, les facilitats d'utilització, el seu caràcter atractiu, innovador i motivador i la seua funció formativa, etc.

Per tal de donar resposta a la complexitat de situacions, d'interessos, d'estils d'aprenentatge..., resulta convenient que els materials siguen variats, evitant que el llibre de text siga l'únic recurs educatiu.

La matèria de Geografia i Història admet la utilització de mitjans didàctics molt diversos, que anirem utilitzant, uns i/o altres, i també en uns i/o altres moments, segons les necessitats educatives que vagen plantejant-se al llarg del procés d'ensenyament-aprenentatge:

- **Materials escrits/impresos:** llibre de text, material d'elaboració pròpia del professorat, quadern-llibreta de treball, atlas, mapes murals, mapes muts, plànols urbans, enciclopèdies, diccionaris, llibres de consulta i de lectura, premsa, revistes, etc., que permeten, alhora, nombroses aplicacions.

- **Recursos visuals fixes:** pissarra, fotografies, làmines, cartells -pòsters-...

- **Materials audiovisuals:** televisor-televisió, vídeo-DVD, films, documentals, projectador de diapositives, de transparències, etc., la utilitat pedagògica dels quals és de sobres coneguda.

- **Materials auditius:** discos, CD, cassetts...

- **Materials informàtics:** ordinador, canó projector, cd interactius, Internet..., que ofereixen noves perspectives per a l'ensenyament, conforme hem tractat en l'apartat X de la programació. L'aplicació dels mitjans informàtics a l'assignatura de Geografia i Història és particularment indicada per al tractament, el processament i la presentació de la informació (textual, gràfica, estadística, cartogràfica...).

- **Recursos de l'entorn:** paisatges naturals, trama urbana, edificis emblemàtics, museus, trama urbana, paisatges configurats per les activitats econòmiques...

- **Altres materials:** paper mil·límetrat, paper vegetal, compàs, regle, transbordador d'angles, retoladors, llapis de colors, bolígrafs de colors, calculadora...

A banda, s'ha de fer referència també al material específic necessari per a l'alumnat amb necessitats educatives especials, que el poguera necessitar:

- Amb deficiència auditiva: audífon, equip d'ampliació, equips d'apropament del senyal parlat (individuals o col·lectius)..

- Amb deficiència motora: tauler amb suport d'elements gràfics, punters, materials blis, SPC (símbols pictogràfics)...

- Amb deficiència visual: màquina d'escriure Braille, lupa, microscopi, telescopi, lupa televisió, altre material de l'ONCE...

7. RECURSOS ORGANITZATIUS

També en aquest aspecte, la flexibilitat ha de ser el criteri general.

En els recursos organitzatius hem de considerar els espais, els temps, els agrupaments de l'alumnat i la coordinació del professorat.

ELS ESPAIS

Els espais de què disposem al centre són l'aula-classe, i la biblioteca i l'aula d'audiovisuals com a espais comuns. Així mateix, podem utilitzar espais externs al centre, com la biblioteca municipal, museus, centres culturals, etc.

Estem d'acord en què els espais han de facilitar l'activitat educativa i estar presidits per un ambient agradable de convivència i de treball que reduïska les interferències.

Pel que fa a l'aula, que serà l'espai més habitual en el nostre procés educatiu, convindrà organitzar-la en funció de les activitats i situacions que puguen produir-se, en funció també del treball individual i/o col·lectiu de l'alumnat, i ha de estar oberta al centre i a l'entorn. En aquestes circumstàncies, convindrà dotar-la amb els recursos didàctics imprescindibles o bàsics, i disposar el mobiliari de tal manera que facilite la interacció entre el professorat i l'alumnat, i entre el mateix alumnat; s'ha de tindre en compte que, en moltes ocasions, el treball d'aula és un treball cooperatiu en què la interacció esdevé imprescindible per anar construint el coneixement individual i social.

Pel que fa a la biblioteca, li atorguem també molta importància com a lloc de treball autònom o d'equip, com a lloc de consulta, o com a espai òptim per a activitats d'indagació i recerca d'informació.

En la utilització de la sala d'audiovisuals estem condicionats per l'horari disponible, atès que aquesta és, durant bastants hores lectives, l'aula-classe d'algunes matèries com Història de l'Art, Llengua i Imatge...

Seria desitjable, i per aquest camí van les nostres reivindicacions, disposar en el nostre institut d'una aula específica de Geografia i Història, dotada amb els recursos de tot tipus (ben ordenats, alhora que protegits, i amb una recerca més fàcil), que facilitarien la tasca educativa. També ens agradaria poder disposar de l'equipament informàtic

necessari en aquesta aula perquè ens permetera fer les classes amb el nostre alumnat amb el recolzament de les TIC.

ELS TEMPS

L'organització dels temps ha de ser flexible i estar en funció de les intencions educatives i del millor aprofitament dels recursos humans i materials.

Si l'horari establert per l'administració a la nostra matèria de Geografia i Història és de tres hores setmanals que seran utilitzades més habitualment per a seguir la seqüència ordenada d'activitats d'ensenyament-aprenentatge de la unitat didàctica que es treballa, això no ha de constituir una cosa rígida i un obstacle per a altres activitats i necessitats que puguin sorgir; és a dir, l'horari es pot alterar per a emprendre propostes educatives que requereixen una seqüència temporal distinta, com activitats interdisciplinàries o comuns a tot el centre (activitats de final de trimestre: Nadal i Setmana Santa), eixides a l'exterior, agrupaments per a activitats de reforç i ampliació, etc.

ELS AGRUPAMENTS DE L'ALUMNAT

La conformació dels grups d'alumnes ha estat feta per l'equip directiu de l'institut en base a les instruccions oficials en matèria d'ordenació acadèmica i d'organització de l'activitat docent per al curs 2017-2018.

Pel que fa a l'aula-classe, l'organització de l'alumnat estarà en funció de l'objectiu i del tipus d'activitat que es pretén, de manera que hi haurà tasques de treball individual, en xicotet grup i en gran grup.

Volem destacar que el treball cooperatiu facilita l'aprenentatge doncs permet el contrast de punts de vista, l'intercanvi de papers, estimula la motivació pel treball des de l'esforç social, facilita el desenvolupament de capacitats associades a l'ús del diàleg, la resolució de conflictes, l'ajuda, la responsabilitat en les tasques, etc.

L'ORGANITZACIÓ DEL PROFESSORAT

El professorat de la matèria de Geografia i Història de 3r d'ESO, junt amb l'altre professorat del Departament, ens reunim, setmanalment, dijous d'11:10 a 12:05 h, a banda d'altres convocatòries de caràcter extraordinari, per a tractar i prendre decisions al voltant de les nostres tasques docents, entre altres:

- El seguiment i revisió de les programacions de les matèries que tenim assignades.
- La detecció de problemes d'aprenentatge que han anat sorgit, per rebre assessorament del Departament d'Orientació i, escoltat aquest, fer les adaptacions curriculars per a l'alumnat que les precise.
- La sol·licitud d'ajut de professorat especialista (PT).
- L'elaboració de materials curriculars diversos per al nostre alumnat.
- La proposta, estudi i organització d'activitats extraescolars/complementàries, de caràcter disciplinar, i/o pluridisciplinar en coordinació amb altres departaments.
- La confecció de proves escrites d'avaluació.
- La proposta d'accions formatives en què podríem participar, atenent les nostres necessitats i interessos i la millora de la pràctica docent.
- L'estudi de propostes per a formular a l'equip directiu i/o Claustre i/o Consell Escolar.

8. ALTRES CONSIDERACIONS PER A LA MATÈRIA DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

En relació amb l'ensenyament de la matèria de Ciències Socials, Geografia i Història a 3r d'ESO, volem fer també algunes consideracions específiques a tindre en compte:

- En aquest curs, centrat en la Geografia, pretenem una visió global,

pluriparadigmàtica de la ciència, és a dir, que considere i aprofite les aportacions i avanços de les distintes escoles i enfocaments a què ha estat sotmesa la disciplina geogràfica en els darrers temps (Geografia Quantitativa, de la Percepció, Radical, Social, Ecogeografia...), amb l'aprofitament dels seus paradigmes en uns o altres casos, dependent de la Unitat Didàctica que es tracte.

- Envers l'aprenentatge significatiu, la conveniència de presentar i treballar els continguts de la matèria d'una manera clara, ordenada i lògica (d'acord amb la lògica de les Ciències Socials), assequibles (és a dir, d'acord amb l'edat i les característiques de l'alumnat), i amb un tractament recurrent, per tal que l'alumnat establisca les xarxes conceptuals i esquemes de coneixement progressivament més complexos i per tal que complementen el coneixement científic amb els elaborats per l'experiència.

- Desplegar, a través de la nostra matèria, les capacitats assenyalades en els objectius específics proposats per a 3r d'ESO, i l'assoliment de les competències clau, molt especialment aquelles més estretament relacionades amb la nostra matèria, per la seua naturalesa i objecte d'estudi.

- Considerar que si bé el desenvolupament intel·lectual del nostre alumnat en aquesta etapa i curs, des del pensament concret al formal, ofereix garanties per a afrontar la complexitat de la matèria, poden aparèixer certes dificultats, com ara les relatives a les nocions espacials (percepció i representació espacial, orientació...), o la naturalesa multicausal i intencional de l'explicació dels fets humans i socials, o el vocabulari específic de la matèria, complex i, en bastants casos polisèmic; per la qual cosa, serà necessari posar l'accent en aquest tipus d'aprenentatges, a través d'un treball continuat i de la seua gradació en el temps, per tal d'aconseguir la seua assimilació progressiva.

VII. AVALUACIÓ DE L'ALUMNAT

1. CARÀCTER I FINALITAT

Tenint en compte el que disposen els articles 20.2 i 30.1 del **Reial Decret 1105/2014**, i l'article 8 del **Decret 87/2015**, l'avaluació en Educació Secundària és contínua, formativa i integradora:

- **Contínua** perquè es duu a terme al llarg de tot el procés d'aprenentatge, observant i contrastant la seua evolució en una seqüència que inclou diversos moments o fases (avaluació inicial, formativa o processual, i sumativa).

- **Formativa** perquè l'avaluació continua segueix, sistemàticament, durant tot el període en què es desenvolupa el procés educatiu, atorgant importància a l'evolució del procés, diagnosticant necessitats i dificultats en el moment en què es produeixen, esbrinar les seues causes i, en conseqüència, introduir les modificacions adients, adequant les activitats d'ensenyament-aprenentatge programades i les estratègies didàctiques adoptades per a facilitar a l'alumnat la consecució de les competències bàsiques i dels objectius de la matèria.

- **Integradora** perquè, des de totes i cada una de les assignatures, s'hauran de tindre en compte la consecució dels objectius establits per a l'etapa i el desenvolupament de les competències corresponents. Aquest caràcter integrador no impedirà que el professorat realitze de manera diferenciada l'avaluació de cada assignatura, tenint en compte els criteris d'avaluació i els estàndards d'aprenentatge avaluable de cada una d'elles.

El caràcter continu i formatiu de l'avaluació implica que l'avaluació tindrà com a finalitat detectar les dificultats en el moment en què es produeixen, analitzar les seues causes i, en conseqüència, reorientar la intervenció educativa i adequar-la a la diversitat de capacitats, ritmes d'aprenentatge, interessos i motivacions de l'alumnat. Així mateix, el

caracter formatiu implicara que l'avaluació siga un instrument per a la millora tant dels processos d'ensenyança com dels processos d'aprenentatge.

2. CRITERIS D'AVUACIÓ I ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE AVUABLES

Com es disposa en l'article 9.1 del **Decret 87/2015**, en el procés d'avaluació contínua, i també en l'avaluació final, en l'Educació Secundària Obligatoria, el referent específic per a avaluar l'aprenentatge de l'alumnat són els criteris d'avaluació que figuren, per a la matèria, en el **Reial Decret 1105/2014**.

Aquests criteris, que descriuen allò que es vol valorar i que que l'alumnat ha d'aconseguir, tant en coneixements com en competències, s'especifiquen en els estàndards d'aprenentatge avaluables, que concreten el que l'alumnat ha de saber, comprendre i saber fer en cada matèria, i que han de ser observables, mesurables i avaluables i permetre graduar el rendiment o èxit aconseguït.

Tenint en compte el **Reial Decret 1105/2014**, com també els continguts que per la matèria d'aquest curs s'han establert al Decret 87/2015 per al 3r curs d'ESO, els criteris d'avaluació i els estàndards d'aprenentatge d'aquest curs són els següents:

BLOC 1: EL MEDI FÍSIC

CRITERIS D'AVUACIÓ

1. Analitzar i identificar les formes de representació del nostre planeta: el mapa, i localitzar espais geogràfics i llocs en un mapa fent servir dades de coordenades geogràfiques.

2. Tindre una visió global del medi físic espanyol, europeu i mundial, i de les seues característiques generals.

3. Descriure les peculiaritats d'aquest medi físic.

4. Situar en el mapa d'Espanya les principals unitats i elements del relleu peninsular així com els grans conjunts o espais bioclimàtics.

5. Conèixer i descriure els grans conjunts bioclimàtics que conformen l'espai geogràfic espanyol.

6. Ésser capaç de descriure les peculiaritats del medi físic europeu.

7. Situar en el mapa d'Europa les principals unitats i elements del relleu continental així com els grans conjunts o espais bioclimàtics.

8. Conèixer comparar i descriure els grans conjunts bioclimàtics que conformen l'espai geogràfic europeu.

9. Conèixer els principals espais naturals del nostre continent.

10. Identificar i distingir les diferents representacions cartogràfiques i les seues escales.

11. Localitzar en el mapamundi físic les principals unitats del relleu mundial i els grans rius. Localitzar en el globus terraquí les grans zones climàtiques i identificar les seues característiques.

12. Conèixer, descriure i valorar l'acció humana sobre el medi ambient i les seues conseqüències.

ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE AVUABLE

1.1. Classifica i distingeix tipus de mapes i distintes projeccions cartogràfiques.

1.2. Analitza un mapa de fusos horaris i diferencia zones del planeta de similars hores.

1.3. Localitza un punt geogràfic en un planisferi i distingeix els hemisferis de la Terra i les seues principals característiques.

1.4. Localitza espais geogràfics i llocs en un mapa fent servir dades de coordenades geogràfiques.

- 2.1. Situa en un mapa físic les principals unitats del relleu espanyol, europeu i mundial.
- 3.1. Enumera i descriu les peculiaritats del medi físic espanyol.
- 4.1. Descriu les diferents unitats de relleu amb ajuda del mapa físic d'Espanya.
- 5.1. Localitza en un mapa els grans conjunts o espais bioclimàtics d'Espanya.
- 5.2. Analitza i compara les zones bioclimàtiques espanyoles fent servir gràfiques i imatges.
- 6.1. Explica les característiques del relleu europeu.
- 7.1. Localitza en el mapa les principals unitats i elements del relleu europeu.
- 8.1. Classifica i localitza en un mapa els distints tipus de clima d'Europa.
- 9.1. Distingeix i localitza en un mapa les zones bioclimàtiques del nostre continent.
- 10.1. Compara una projecció de Mercator amb una de Peters.
- 11.1. Localitza en un mapa físic mundial els principals elements i referències físiques: mars i oceans, continents, illes i arxipèlags més importants, a més dels rius i les principals cadenes muntanyoses.
- 11.2. Elabora climogrames i mapes que situen els climes del món en els quals reflectisquen els elements més importants.
- 12.1. Realitza recerques en mitjans impresos i digitals referides a problemes mediambientals actuals i localitza pàgines i recursos web directament relacionats amb ells.

BLOC 2: L'ESPAI HUMÀ

CRITERIS D'AVUACIÓ

1. Conèixer l'organització territorial d'Espanya.
2. Conèixer i analitzar els problemes i reptes mediambientals a Espanya, el seu origen i les possibles vies per a afrontar aquests problemes.
3. Conèixer els principals espais naturals protegits a nivell peninsular i insular.
4. Identificar els principals paisatges humanitzats espanyols, identificant-los per comunitats autònomes.
5. Reconèixer les activitats econòmiques que es realitzen a Europa, en els tres sectors, identificant distintes polítiques econòmiques.
6. Conèixer les característiques de diversos tipus de sistemes econòmics.
7. Entendre la idea de "desenvolupament sostenible" i les seues implicacions.
8. Localitzar els recursos agraris i naturals en el mapa mundial.
9. Explicar la distribució desigual de las regions industrialitzades en el món.
10. Analitzar l'impacte dels mitjans de transport en el seu entorn.
11. Analitzar les dades del pes del sector terciari d'un país front als dels sectors primari i secundari. Extraure conclusions.
12. Analitzar textos que reflectisquen un nivell de consum contrastat en diferents països i traure conclusions.
13. Analitzar gràfiques de barres per països on es represente el comerç desigual i el deute extern entre països desenvolupats i els subdesenvolupats.
14. Relacionar àrees de conflicte bèl·lic en el món amb factors econòmics i polítics.

ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE AVALUABLE

- 1.1 Distingeix en un mapa polític la distribució territorial d'Espanya: comunitats autònomes, capitals, províncies, illes. .
- 2.1. Compara paisatges humanitzats espanyols segons la seua activitat econòmica.
- 3.1. Situa els parcs naturals espanyols en un mapa, i explica la situació actual d'algun d'ells.
- 4.1. Classifica els principals paisatges humanitzats espanyols a través d'imatges.

- 5.1. Diferencia els diversos sectors econòmics europeus.
- 6.1. Diferencia aspectes concrets i la seua interrelació dintre d'un sistema econòmic.
- 7.1. Defineix "desenvolupament sostenible" i descriu conceptes clau relacionats amb ell.
- 8.1. Situa en el mapa les principals zones cerealícoles i les més importants masses boscoses del món.
- 8.2. Localitza i identifica en un mapa les principals zones productores de minerals en el món.
- 8.3. Localitza i identifica en un mapa les principals zones productores i consumidores d'energia en el món.
- 8.4. Identifica i nomena algunes energies alternatives.
- 9.1. Localitza en un mapa a través de símbols i llegenda adequats, els països més industrialitzats del món.
- 9.2. Localitza i identifica en un mapa les principals zones productores i consumidores d'energia en món.
- 10.1. Traça sobre un mapamundi l'itinerari que segueix un producte agrari i un altre ramader des de la seua recol·lecció fins al seu consum en zones allunyades i extrau conclusions.
- 11.1. Compara la població activa de cada sector en diversos països i analitza el grau de desenvolupament que mostren aquestes dades.
- 12.1. Compara les característiques del consum interior de països com Brasil i França.
- 13.1. Crea mapes conceptuals (usant recursos impresos i digitals) per a explicar el funcionament del comerç i assenyala organismes que agrupen les zones comercials.
- 14.1. Realitza un informe sobre las mesures per a tractar de superar les situacions de pobresa.
- 14.2. Assenyala àrees de conflicte bèl·lic en el mapamundi i les relaciona amb factors econòmics i polítics.

3. PROCEDIMENTS I INSTRUMENTS D'AVALUACIÓ

A l'hora d'obtenir informació per a valorar el procés educatiu es faran servir diferents procediments o mitjans que puguin permetre, per això, una informació diversa, contrastable i complementària que avalue efectivament els diversos aspectes d'aquest procés: nivell d'aprenentatge de l'alumnat, adequació dels objectius, continguts i tipologia (conceptes, procediments i actituds), temporalització, adequació dels materials curriculars, relacions entre l'alumnat i entre aquest i el professorat, etc.

Les dades obtingudes s'enregistraran en els documents adients, que constitueixen els instruments d'avaluació, que recolliran escales de valoració: sempre, de vegades, no mai; molt, escassament; si, no; 0 a 10 punts; etc.

Els procediments d'avaluació proposats són els següents:

L'OBSERVACIÓ SISTEMÀTICA DE L'ALUMNAT

Pot ser molt útil per a informar-nos sobre motivacions, interessos, progressos, dificultats, comportaments i actituds, etc. A banda de l'assistència i la puntualitat a les classes, i a les activitats extraescolars que s'hi organitzen, l'observació se centrarà en aspectes com:

- L'aprofitament del temps a classe, i en activitats fóra de l'aula, i la diligència davant el treball.
- L'actitud davant l'aprenentatge.
- L'hàbit de treball individual i en equip: mostres d'interés, ajut als companys...
- El grau de reflexió i tolerància en discussions, debats i posades en comú: originalitat, capacitat i qualitat dels arguments, respecte que mostren davant les opinions

de la resta de companys/es, capacitat de reconèixer errades...

- Habilitats i destreses.
- Avanços en l'assimilació dels continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals
- Expressió oral i comunicació escrita d'informació, a través de les intervencions a classe (debats, posades en comú d'equips, resolució d'activitats...).
- El maneig del vocabulari específic de la matèria, etc.

ENTREVISTES I QÜESTIONARIS

A través de les respostes fetes, aquestes tècniques poden ser molt útils per a conèixer aspectes com:

- Motivacions, interessos i opinions.
- Entorn sociofamiliar.
- Raons del seu comportament.
- Relacions dins de l'equip de treball, grup-classe, i centre.
- La seua autoimatge com a estudiant; en aquest cas, convé tindre en compte que són bastants els/les alumnes que encara no tenen una imatge massa ajustada de sí mateixos, de les seues possibilitats i aptituds, essent de vegades massa optimistes o pessimistes, i que convé anar ajudant-los i fer-los comprendre les seues apreciacions errònies.

- Entre els qüestionaris hem d'incloure el d'autoavaluació de l'alumnat, que suposa una important recollida de dades respecte a la valoració que és capaç de fer de sí mateix, de les tasques que realitza i de la marxa del seu aprenentatge. En relació amb el que hem dit abans sobre la autoimatge com a estudiant, el contrast de les opinions i valoracions del propi alumne amb les del professor/a pot ser molt educatiu i orientador, ja que, a la vegada que s'aconsegueix modificar preconceptes dels propi professorat, també l'alumne/a pot anar adquirint una imatge més ajustada de si mateix/a.

EL TREBALL DIARI

Aquest procediment, que considerem com un dels més vàlids per a avaluar l'alumnat, s'entén com la realització, obligatòria, de les tasques individuals o en grup que s'encomanen, tant a casa, o en eixides extraescolars/complementàries, com sobretot les fetes a classe, intentant crear en l'alumnat un hàbit de treball des del començament del curs. A banda del control sobre la seua realització, en temps, forma i correcció, l'anàlisi de les tasques realitzades per l'alumnat, ens permetrà al professorat una vertadera avaluació formativa, ja que:

- Detectem els progressos i dificultats de l'alumnat.
- Observem com van produint-se els aprenentatges i les estratègies que usen.
- Analitzem errades i detectem deficiències de la metodologia o activitats fetes fins al moment.
- Serveix de motivació, estímul continu i feedback per a l'alumnat.

Dins d'aquest apartat mereix una menció especial el quadern de l'alumne/a, considerat l'instrument essencial per al registre del treball, la construcció de coneixements i per a l'estudi de la matèria; aquest quadern, que s'organitzarà d'acord amb les indicacions del professorat, ens informará sobre:

- Les tasques fetes.
- La comprensió i desenvolupament de les activitats.
- La correcció lingüística en l'expressió escrita, i ús adequat de la terminologia específica de la matèria.
- La utilització de fonts d'informació: grau d'autonomia, significativitat de la informació recollida, contrastos, argumentacions, conclusions, etc.
- El domini dels procediments propis de la Geografia (representacions

cartogràfiques i gràfiques, anàlisi de dades estadístiques...).

- El domini de tècniques de treball i d'estudi com: presa d'apunts, esquemes, resums, quadres sinòptics, informes, mapes conceptuals...
- Etc.

TREBALLS MONOGRÀFICS

Sota les orientacions, indicacions i decisions del professorat en l'organització d'aquesta activitat, la selecció de temes, recursos, etc., l'alumnat, individualment o en equip, haurà de realitzar i presentar obligatòriament diversos treballs monogràfics al llarg del curs, i amb un progressiu grau d'aprofundiment, de xicotets projectes d'investigació o treballs de camp sobre els aspectes geogràfics que s'estudien en la matèria, a l'escala territorial que s'establisca (local, comarcal, regional, nacional, continental o mundial).

Aquests treballs serviran per a avaluar la implicació de l'alumnat en el seu propi procés d'aprenentatge, el seu grau d'autonomia en el maneig i contrast de fonts, el domini de les tècniques usades, la competència lingüística, etc.

Es valoraran, entre altres aspectes:

- El lliurament complet del treball, i en els terminis fixats.
- L'originalitat.
- La presentació formal.
- La correcció en l'ús de la llengua: lèxica, ortogràfica, sintàctica; incorporació del vocabulari propi de les Ciències Socials.
- L'obtenció i inclusió d'informació variada a partir de fonts diverses, contrastant-les, criticant-les i fent síntesis conclusives.
- L'ús de les TIC (com a font, emmagatzemant d'informació, suport de presentació del treball...).
- El grau d'autonomia en la confecció del treball.
- De ser en equip, el grau de participació de cada un dels components.
- La comunicació oral organitzada, precisa i coherent dels resultats, etc.

4. CRITERIS DE QUALIFICACIÓ

De no haver-ne canvis al respecte, el Departament de Geografia i Història s'atendrà als criteris establits per la Comissió de Coordinació Pedagògica (COCOPE) ja en el curs 1999-2000, i aprovats pel Claustre en el mateix any escolar:

Escala de la qualificació de l'alumne/a entre 0-10 punts:

30% PER ALS OBJECTIUS GENERALS

1- Hàbits de treball: 15%:

1.1 Neteja i estructura. Neteja: aspecte curós, utilització de diferents colors, absència d'esborranys, taques i taxades reiterades. Estructura: bona distribució de l'espai respecte dels marges laterals, utilització dels rètols per a indicar títols...

1.2 Correccions: introducció de correccions en les tasques desenvolupades en el quadern o qualsevol document escrit que siga susceptible de correcció.

1.3 Treball al dia: puntualitat en la realització i lliurament de les tasques o treballs sol·licitats.

1.4 Treball en grup: mostren tots els membres del grup una actitud activa i participativa en el treball; són capaços de indicar conjuntament els objectius de la tasca/treball a realitzar; existeix una divisió de funcions o de treball; solen participar tots els membres de l'equip en prendre les decisions o la posada en comú.

2- Habilitats de raonament: 5%:

2.1 Comprensió oral i escrita: bon grau d'enteniment i comprensió de les tasques plantejades.

2.2 Expressió oral i escrita: bona qualitat en l'expressió.

3- Actitud general: 10%:

3.1 Participació: manté una actitud d'atenció davant les indicacions i les explicacions del professorat o de les intervencions d'altres companys; existeix una actitud de participació activa: guarda el torn de paraula, pregunta quan existeixen dubtes, intervé afegint o comentant qüestions oportunes i rellevants, no desenvolupa comportaments negatius o problemàtics.

3.2 Aportació de materials: assisteix a les classes amb els materials imprescindibles i necessaris per a dur a terme les tasques.

3.3 Comportament: absència d'insults; absència de conductes agressives; propicia un clima agradable en classe; no hi ha enfrontaments entre alumnes o grups d'alumnes; existeix cooperació segons tasques; té cura de les instal·lacions i materials de l'aula: taules i cadires netes, papers...; té cura de les instal·lacions auxiliars: sala d'audiovisuals, sala d'informàtica, biblioteca...; té cura dels propis materials.

3.4 Assistència i puntualitat.

70% PER ALS OBJECTIUS ESPECÍFICS DE LA MATÈRIA

En una escala de 0 a 10 punts, els aspectes generals a tindre en compte són:

- Actitud (respectar les normes i tindre interès participant a les activitats): 10%
- Realització correcta de les activitats: 10%
- Capacitat de raonament, comprensió i expressió oral i escrita: 10%
- Proves escrites, treballs (mapes, comentaris, gràfics, recerca de informació a Internet, creació de documents): 70%

L'avaluació positiva de la matèria s'assoleix amb 5 o més punts.

La actitud negativa (mal comportament, falta de responsabilitat, poc interès i falta de participació) té com a conseqüència l'avaluació negativa de l'alumne/a.

Per altra banda, el professorat manté la decisió següent: la no-assistència injustificada de l'alumne/a a més del 20% de les classes dintre d'un període d'avaluació comportarà la seua avaluació i qualificació negatives.

5. EXPRESSIÓ DE LES QUALIFICACIONS

De conformitat amb el que s'estableix en la disposició addicional sisena, punt 2, del **Reial Decret 1105/2014**, els resultats de l'avaluació en l'ESO s'expressaran mitjançant una qualificació numèrica, sense decimals, en una escala d'1 a 10, acompanyada dels següents termes, i amb les següents correspondències:

Insuficient (IN): 1, 2, 3 o 4.

Suficient (SF): 5.

Bé (BI): 6.

Notable (NT): 7 o 8.

Excel·lent (EXC): 9 o 10.

6. ACTIVITATS DE REFORÇ I AMPLIACIÓ

En el marc de l'avaluació contínua, pel que fa al període ordinari (fins a l'avaluació final de juny), s'establiran activitats de reforç i ampliació per a l'alumnat que les necessite. Les característiques d'aquestes activitats, que ja han estat plantejades en l'apartat VI de la programació, es tracten també en l'apartat VIII, corresponent a les mesures d'atenció a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu o compensació educativa.

7. CRITERIS PER A LA RECUPERACIÓ EN CONVOCATÒRIA EXTRAORDINÀRIA

Per a la recuperació de l'assignatura de Geografia i Història de 3r d'ESO en la convocatòria extraordinària, el Departament ha determinat el següent:

a) La presentació obligatòria del treball de recuperació que indique el professorat: bé el quadern, amb les activitats, fetes i corregides, que han anat treballant-se al llarg del curs, i/o bé altres treballs decidits pel professorat.

b) La realització d'una prova escrita (examen) amb qüestions i activitats referides a aquestes tasques, tot el qual haurà de ser coherent amb allò treballat durant el curs acadèmic. El seu valor és del 80%

La proposta de tasques de treball es recollirà en un full de recuperació i serà lliurat pel professorat als tutors/es dels grups, en la sessió d'avaluació final de juny, perquè siguin aquests qui, a la seua vegada, els lliuren a l'alumnat junt amb el butlletí de notes.

La presentació del treball de recuperació al professorat de la matèria és obligatòria, i es farà en el moment de la realització de la prova extraordinària (en la data i hora).

En una escala de 0-10 punts, la valoració del treball de recuperació comptarà un 20% de la qualificació total i la prova escrita el 80% restant. L'avaluació positiva de la matèria s'assoleix amb 5 o més punts, considerant els dos aspectes assenyalats.

L'alumne/a que, presentant-se a la prova i obtinguera en ella una qualificació positiva, de 5 punts o superior, no lliurara al professorat el treball de recuperació, i en el termini establert, obtindrà una qualificació negativa en la matèria, expressada amb el terme Insuficient (IN), i amb expressió numèrica d'1 a 4 punts, depenent de la nota de l'examen, valorat ara en una escala de 0 a 4 punts.

D'acord també amb la disposició addicional sisena, punt 2, del Reial Decret 1105/2014, la qualificació de l'alumne/a que no s'hi presente a la realització de la prova extraordinària s'expressarà com a No Presentat (NP), amb la qualificació numèrica mínima establida per a l'etapa (1), tret del cas en què hi haja una qualificació numèrica obtinguda per a la mateixa matèria en la prova ordinària, que serà la que es tindrà en compte.

8. CRITERIS DE PROMOCIÓ DE CURS

En el context del procés d'avaluació contínua, les decisions de promoció o pas d'un curs a un altre de l'etapa, per part de l'alumnat, s'adoptarà de forma col·legiada per l'equip docent de l'alumne o alumna respectiu, i en els termes previstos en els articles 22.1, 22.2 i 22.4 del **Reial Decret 1105/2014**.

El professorat del Departament s'atendrà als criteris de promoció de l'alumnat a 4t curs d'ESO, que, en base a l'adequació dels criteris de promoció a la nova normativa, puga aprovar el Claustre.

Per altra part, el professorat del Departament s'atendrà també a allò establert en l'article 9.2 del **Decret 87/2015**, prenent com a referents per a les decisions de promoció els criteris d'avaluació de la matèria de 3r curs d'ESO que figuren en l'annex de l'esmentat Decret.

9. CRITERIS DE RECUPERACIÓ PER A L'ALUMNAT AMB LA MATÈRIA PENDENT DE CURSOS ANTERIORS

De conformitat amb l'**Ordre de 14 de desembre de 2007**, de la Conselleria d'Educació:

- La superació de les matèries amb avaluació negativa forma part del procés d'ensenyança i aprenentatge que es desenvolupa durant el curs acadèmic. Per tant, es realitzarà a través de l'avaluació contínua amb l'objecte que l'alumnat puga incorporar-se progressivament a l'activitat acadèmica ordinària del seu curs, sense esperar la prova

extraordinària (convocatòria extraordinària). No obstant això, si l'alumnat no haguera superat alguna matèria pendent durant el procés d'avaluació contínua, podrà presentar-se a la corresponent prova extraordinària (convocatòria extraordinària).

- L'avaluació de les matèries amb avaluació negativa correspon a la professora o al professor respectiu del curs en què es trobe l'alumna o l'alumne. L'avaluació de les matèries no superades que no figuren en el dit curs correspon al departament didàctic.

- Durant el procés d'avaluació contínua, si es considera que l'alumna o l'alumne ha superat matèries pendents, es farà constar en la sessió d'avaluació immediata, en acta complementària, a fi que la qualificació positiva es trasllade a tots els documents d'avaluació. Quan aquesta superació es realitze després de la prova extraordinària, així es farà constar en els corresponents documents d'avaluació.

Per a l'alumnat que cursa 4t i 3r d'ESO amb avaluació negativa en la matèria de Geografia i Història de cursos anteriors, el Departament ha acordat els següents procediments i activitats de recuperació:

- La realització d'un treball de recuperació, amb tasques sobre continguts mínims de cada una de les unitats didàctiques programades del/dels curs/os pendents, i una prova escrita, amb qüestions i activitats referides a aquestes tasques, que es farà en la primera setmana del mes de febrer.

- La proposta de tasques del treball de recuperació serà lliurada a l'alumne/a, durant el mes d'octubre, pel professor/a del curs i grup en què aquell/a estiga adscrit, i s'ocuparà del seu seguiment.

- La presentació del treball d'estiu al professorat de la matèria és obligatòria, i s'hi farà en el moment de realització de la prova escrita.

- En una escala de 0-10 punts, la valoració del treball de recuperació comptarà un 20% de la qualificació final i la prova escrita el 80% restant. L'avaluació positiva de la matèria s'assoleix amb 5 o més punts, considerant globalment els dos aspectes.

- L'alumne/a que no lliure al professorat aquest treball en el termini establert, obtindrà una qualificació negativa en la matèria, inclús en el cas que, presentant-se a la prova, obtinguera en aquesta una qualificació positiva.

- L'alumne/a que, a través dels procediments i activitats programades, no supere satisfactòriament la matèria pendent comptarà amb la prova de la convocatòria extraordinària, en què es procedirà segons els criteris assenyalats en el punt 6 d'aquest apartat corresponent a l'avaluació.

VIII. MESURES D'ATENCIÓ A L'ALUMNAT AMB NECESSITAT ESPECÍFICA DE SUPORT EDUCATIU O AMB NECESSITAT DE COMPENSACIÓ EDUCATIVA

L'atenció a la diversitat de l'alumnat en l'Educació Secundària Obligatoria es regeix pel que es disposa, amb caràcter general, en els capítols I i II del Títol II de la **Llei Orgànica 2/2006**, i amb allò establert específicament respecte a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu en l'article 9 del **Reial Decret 1105/2014**.

En base a l'anterior, la intervenció educativa haurà d'adaptar-se a la persona, reconeixent les seues potencialitats i necessitats específiques. Des d'aquest plantejament, es vetllarà pel respecte a les necessitats de l'alumnat, als seus interessos, motivacions i aspiracions a fi que tot l'alumnat obtinga el màxim desenvolupament personal, intel·lectual, social i emocional, així com el màxim grau d'èxit dels objectius i competències de l'etapa educativa.

Parlem d'alumnat que requereix d'una atenció educativa diferent a l'ordinària, per

presentar necessitats educatives especials (discapacitat, trastorns greus de conducta), per dificultats específiques d'aprenentatge, TDAH, per les seues altes capacitats intel·lectuals, per haver-se incorporat tard al sistema educatiu, o per condicions personals o d'història escolar...

Envers aquest alumnat, les administracions educatives i els centres han d'establir les mesures curriculars i organitzatives oportunes per a aconseguir el que s'ha indicat.

Tenint en compte la normativa educativa vigent (estatal i autonòmica), i també les orientacions i propostes al respecte de l'anterior a normativa autonòmica (l'**Ordre de 18 de juny de 1999**, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència; l'**Ordre de 4 de juliol de 2001**, de la Conselleria de Cultura i Educació, l'**Ordre de 14 de març de 2005**, de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport), per a aquest alumnat afectat per alguna/es de les circumstàncies esmentades, el pla d'actuació contempla diferents mesures:

- De suport ordinari: aquelles que suposen una adaptació metodològica de les estratègies organitzatives o de la distribució temporal del currículum, sense que això supose transformació o eliminació d'elements prescriptius d'aquest, és a dir, continguts, criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluable.

D'acord amb l'article 22.1 del **Decret 87/2015**, són mesures ordinàries: el suport en grups ordinaris, els agrupament flexibles, els reforços, els desdoblaments de grups, les adaptacions d'accés al currículum que no impliquen l'adopció de mesures de caràcter extraordinari, l'orientació educativa, psicopedagògica i professional, la tutoria, i la integració de matèries en àmbits de coneixement en el primer curs com a mesura de transició des de l'Educació Primària a l'Educació Secundària Obligatoria. També seran mesures ordinàries aquelles altres que, en el marc de la normativa vigent, pugui proposar el centre com a part del seu projecte educatiu.

- De suport extraordinari. Són mesures de suport extraordinàries aquelles mesures o programes que suposen la transformació significativa d'un o més dels elements prescriptius del currículum, la flexibilització de la duració de l'etapa, així com aquelles mesures d'accés al currículum que requereixen recursos personals, organitzatius i/o materials de caràcter extraordinari. Aquestes mesures es determinaran com una resposta individualitzada a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu, amb l'avaluació psicopedagògica prèvia, quan s'hagen mostrat insuficients altres mesures de suport ordinàries.

D'acord amb l'article 22.2 i 22.3 del **Decret 87/2015**, són mesures extraordinàries: les adaptacions d'accés al currículum que impliquen l'adopció de mesures de caràcter extraordinari significativament diferents de les que els centres educatius de manera general poden oferir, les adaptacions curriculars individuals significatives, els programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment, així com aquells altres programes específics de tractament personalitzat per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu. També es consideraran mesures extraordinàries la repetició de curs, atés el caràcter excepcional d'esta mesura indicat en l'article 22.1 del **Reial Decret 1105/2014**, de manera que esta mesura es prendrà després d'haver esgotat les mesures ordinàries de reforç i suport per a resoldre les dificultats d'aprenentatge de l'alumne o alumna, així com el conseqüent pla específic personalitzat de l'alumne o alumna durant el curs repetit. D'altra banda, també tindrà la consideració de mesura extraordinària la prolongació de l'escolarització de l'alumnat en l'etapa un any més, segons indica l'article 16.3 del mencionat Reial Decret.

Des de la incorporació de l'alumnat al centre docent, serà responsabilitat de l'equip docent (en què forma part el professorat d'aquesta matèria), coordinat pel tutor o tutora, informar el departament d'orientació de les possibles necessitats específiques de suport

educatiu, des del mateix moment que es detecten, per a procedir a realitzar la corresponent avaluació psicopedagògica prèvia a l'adopció de mesures de suport i reforç corresponents. Aquestes mesures podran adoptar-se en qualsevol moment de l'etapa, i seran objecte de seguiment i revisió a fi d'introduir les modificacions que calga.

Atenent les orientacions i valoracions del Departament d'Orientació, el professorat de la matèria de Geografia i Història realitzarà les adaptacions curriculars adients per tal de donar una resposta educativa ajustada a les necessitats de l'alumnat que presenta necessitats de suport educatiu. Disposa, per a això,

A hores d'ara, pel que fa la situació del nostre alumnat de la matèria de Geografia i Història, la majoria d'alumnes, atenent els informe del Departament d'Orientació, s'hi troba en condicions de seguir el currículum ordinari, amb la programació que hem dissenyat, encara que flexibilitzant-la i adequant-la a les característiques individuals; de detectar-se dificultats educatives s'hi proposaran adaptacions curriculars no significatives, o significatives, per a la qual cosa procurarem els recursos mínims necessaris per a emprendre-les.

Assenyalar, finalment, que per a 3r d'ESO, el centre compta amb una Programa de Millora de l'Aprenentatge i del Rendiment (PEMAR), integrat ara per 6 alumnes, i en el que s'imparteix la matèria de Geografia i Història, encara que adaptant-la a les necessitats d'aquests, quant a continguts mínims, metodologia, activitats bàsiques (de reforç), etc., per tal d'aconseguir la consecució dels objectius i el desenvolupament de les competències claus que els permeta promocionar a 4t d'ESO.

IX. ELEMENTS TRANSVERSALS

La presència dels elements transversals del currículum, alguns dels quals s'hi relacionen molt estretament amb la matèria de Geografia i Història, ha estat recollida en els objectius, continguts, criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge que figuren en aquesta programació.

Del que es tracta, a continuació, és de valorar la importància d'aquests i de mostrar i, com, des de la matèria, es contribueix al seu tractament i desplegament.

1. FOMENT DE LA LECTURA

Aquest element transversal es relaciona amb la competència de Comunicació lingüística, i està present en tot el currículum de la matèria.

La importància de la lectura és multidimensional. D'una banda, és una activitat instrumental, pràctica, que permet comprendre, analitzar i utilitzar textos escrits per a obtenir informació, desenvolupar coneixements, millorar i ampliar el vocabulari, i escriure amb major correcció ortogràfica i sintàctica. D'altra banda, és una activitat que proporciona goig i contribueix a l'enriquiment personal i a la socialització, ja que exercita les capacitats de reflexionar, raonar, valorar, argumentar, crear opinió i criticar; també desenvolupa l'atenció, la imaginació i la creativitat; impulsa el gust per conèixer i accedir a altres aprenentatges; ajuda a descobrir els propis gustos i sentiments; facilita la comunicació amb els altres i fomenta l'oci creatiu. És per tot això que la lectura és un factor clau per a conduir l'alumnat a l'èxit escolar, i la necessitat d'un pla de foment d'aquesta, que promoga, organitzi i oriente la capacitat, l'hàbit i el gust per llegir.

Conscients i convençuts de la importància de la lectura i de la comprensió lectora, i per tal de contribuir en aquesta estratègia pedagògica, el professorat de Geografia i Història de 3r d'ESO segueix les pautes d'actuació del Pla lector del centre, aprovat pel

Claustre i pel Consell Escolar al febrer de 2013, i que forma part, des d'aleshores del PEC.

A. CONSIDERACIONS PRÈVIES

L'accés al currículum està mediatitzat pel llenguatge, siga oral o escrit. Els coneixements de les distintes disciplines s'articulen, en gran part, de forma lingüística i simbòlica, i es despleguen en textos escrits, en uns casos seqüenciats i sistematitzats en els llibres de text, i altres vegades en materials de suport puntual i complementari (textos extrets d'obres de consulta, periòdics, enciclopèdies...), en qualsevol suport.

L'anterior és ben evident en la matèria de Geografia i Història, en què el pes de la informació és tant important que la singularitza. I és obvi que les habilitats i estratègies lingüístiques com llegir, comprendre el que es llig, conversar, intercanviar informació, etc., estan presents al llarg del procés educatiu per tal desplegar el currículum en la pràctica.

De manera que, en un pla de foment de la lectura, entenem que es tracta de recollir, sistematitzar i precisar una pràctica que és habitual en la nostra matèria a l'aula, i fora d'ella, a l'efecte de contribuir a millorar sobretot la comprensió lectora, per a afrontar amb èxit els textos necessaris per a les tasques escolars, i l'adquisició del vocabulari específic de les ciències socials, que hauria de formar part del llenguatge habitual de l'alumnat.

B. OBJECTIUS GENERALS

- Promoure l'interès per la lectura i per l'adquisició de l'hàbit lector permanent.
- Desenvolupar la comprensió lectora.
- Adquirir la terminologia específica de la matèria.

C. ACTIVITATS EN L'ÀMBIT ESCOLAR: AULA

Seguint la seqüència d'unitats didàctiques programades, en l'aula es desplegaran les activitats següents:

Activitats de lectura

- Lectures en veu alta dels textos inicials i complementaris amb què compta cada una de les unitats didàctiques del llibre de text, en l'elecció del qual el professorat hem tingut en compte, entre altres criteris, la inclusió de lectures específiques per al tractament del pla lector.

- Lectures en veu alta dels mateixos textos del llibre de text en què es desenvolupen els continguts de la matèria, el que pot servir-ne, d'altra banda, com els textos inicials abans esmentats, per a un primer apropament o introducció al tema o part temàtica que s'està treballant, o bé per a reforçar i/o consolidar aquells aprenentatges que s'hi han dut a terme.

- Lectures en veu alta de fragments d'obres literàries, revistes, articles de premsa, enciclopèdies, etc., que estiguen relacionats amb els continguts objecte d'aprenentatge, i aportats pel professorat i/o per l'alumnat.

- Lectures en veu alta de les pròpies produccions de l'alumnat: respostes a les activitats ordinàries de l'aula, resums, síntesis, informes, xicotets treballs d'indagació i investigació, fitxes de registre de lectures...

Activitats de comprensió lectora i d'adquisició del vocabulari específic

A més de l'estratègia de la lectura en veu alta, i per a ajudar l'alumnat en la comprensió dels textos s'estableixen diverses categories d'activitats:

- Comprensió dels conceptes: activitats sobre el vocabulari dels textos.
- Recerca de les idees principals i secundàries: activitats de selecció de les idees principals, i de les secundàries, i que estan expressades de forma explícita en els textos.
- Interpretació dels textos: activitats sobre les idees implícites, els matisos dels

textos i les relacions entre les idees (causa-efecte, comparacions, semblances...). Es tracta d'aspectes més difícils per a l'alumnat, doncs solen estar ocults.

- Tractament i organització de la informació: activitats de realització de resums, quadres, esquemes, etc., per altra banda, ferramentes molts útils per a estudiar i repassar.

- Reflexió sobre els textos: activitats en què es demana a l'alumnat la seua opinió personal sobre el que han llegit i/o treballat, i que impliquen la transformació d'allò llegit i/o treballat en coneixement propi.

D. ACTIVITATS EN L'ÀMBIT ESCOLAR: SALA-BIBLIOTECA DEL CENTRE

Entre altres, es duran a terme les següents actuacions:

- Foment de l'ús de la biblioteca escolar, concebuda com un centre organitzat de recursos, en qualsevol tipus de suport, recolza l'aprenentatge actiu de totes les matèries del currículum i afavoreix la igualtat educativa de tot l'alumnat amb independència de la seua condició social.

- Formació de l'alumnat en la utilització d'aquest espai: normes d'ús i funcionament, organització i recerca del material, préstecs...

- Consideració de la biblioteca com l'espai idoni per a desenvolupar continguts procedimentals propis de la matèria de Geografia i Història: recerca i tractament de la informació i iniciació a la investigació. Seria desitjable que, en ocasions, la biblioteca fora l'aula de la nostra assignatura; encara que es fomentarà també en l'alumnat la seua utilització per tal d'aprofitar el seu temps lliure (activitats de classe, consulta, lectura, estudi...).

- Lliurament al/s responsable/s de la biblioteca d'un llistat de possibles materials de lectura (llibres, revistes, còmics, premsa...), elaborada pel Departament i per l'alumnat de la matèria per a eixamplar un fons documental de fàcil accés.

- Redacció per part del professorat i de l'alumnat de recomanacions lectores per al tauler de la biblioteca d'aula.

- Lectura col·lectiva d'un llibre.

- Recollida, per a la biblioteca del centre, de material donat per les famílies, afavorint així la seua implicació en el centre.

E. ACTIVITATS FORA DE L'ÀMBIT ESCOLAR

- Activitats de reforç i ampliació de les activitats assenyalades per a l'aula: la lectura en veu alta i la comprensió lectora, i l'adquisició i ús rigorós de la terminologia de la matèria.

- Lectura de llibres (o fragments dels mateixos) relacionat/s amb els continguts de la matèria, a escollir per l'alumne/a entre un llistat proporcionat pel professorat.

- Les actuacions assenyalades per a la biblioteca del centre són vàlides, així mateix, per a la biblioteca de la localitat.

F. ESTRATÈGIES METODOLÒGIQUES

Com qualsevol acte d'aprenentatge, concebem també la lectura comprensiva com un procés continuat, que exigeix d'una intervenció educativa basada en els següents principis:

- Metodologia activa, que integre i faça partícip a l'alumnat en el procés d'aprenentatge, en el seu disseny i desplegament.

- Motivació i atenció a la diversitat. Ha de considerar i partir de les necessitats, possibilitats, interessos, demandes i expectatives de l'alumnat.

- Avaluació contínua, per tal de recollir informació i millorar el procés d'ensenyament-aprenentatge.

En relació amb l'anterior, s'hi proposen, entre altres, les següents actuacions:

- La pràctica habitual, contínua, i transversal en l'aprenentatge de totes les matèries, de la lectura i la comprensió lectora.

- La selecció de lectures adequades a l'edat de l'alumnat, i de diferents tipus de text (expositius, narratius, descriptius, dialogats, argumentatius...), perquè aquell se'n familiaritze.

- La conveniència d'afavorir, en la mesura del possible, la selecció de textos i llibres per part de l'alumnat, perquè, en l'ànim "d'enganxar-los" amb la lectura, puguin respondre als seus interessos i expectatives. Pot resultar molt efectiu, sobretot, en les activitats de reforç i ampliació, dintre o fora de l'àmbit escolar.

- L'elaboració de recomanacions i suggeriments de lectures a l'alumnat (lectures a la carta), orientant sobre quines són més adequades per a cada alumne segons les seues respectives tendències i gustos personals. Com en el cas anterior, poden ser especialment útils per a reforç i ampliació, dintre o fora de l'àmbit escolar.

- La pràctica de la lectura en veu alta en l'aula i fora d'ella, tenint cura de la dicció, entonació, vocalització, inflexió de la veu, etc., ja que aquesta afavoreix la correcta expressió oral i la comprensió del text.

La deficient lectura expressiva en veu alta posa de manifest que l'alumne/a no entén el que llig i, per tant, no pot ser entès per la resta de companys/es. De manera que la lectura en veu alta no es pot separar de la lectura comprensiva, i aquesta és un requisit per a que l'alumne/a senta gust per la lectura. En aquestes circumstàncies, resulta molt útil la lectura en veu alta per part del professorat, en servir a l'alumnat com a model adequat de lectura.

Per a afavorir i millorar la comprensió lectora, a banda de la lectura en veu alta i de les activitats d'aula específiques ja esmentades sobre la comprensió lectora, s'hi poden aplicar altres tècniques com el subratllat, esquemes, resums..., i fer servir estratègies complementàries diverses que poden resultar eficaces, com per exemple: per part de l'alumnat: confecció d'un vocabulari de la matèria, emplenament de fitxes de lectura, explicar als companys i companyes la lectura feta, realitzar debats, dramatitzacions, il·lustrar una lectura o fragment d'aquesta, preparar una presentació del llibre...; per part del professorat: explicar-los els textos, fer-los preguntes, ajudar-los en la resolució dels dubtes sobre paraules, expressions o idees...; i tindre molta paciència si les estratègies no funcionen a la primera. El temps ha de ser un aliat.

- En relació amb el vocabulari específic de la matèria, entenem que la seua comprensió i adquisició es fonamental per a la comprensió dels textos relacionats amb ella: l'aprenentatge del vocabulari específic no constitueix un fi sinó un mitjà per a la comprensió de la matèria.

Així doncs, convindrà treballar també en aquest aspecte a través d'actuacions diverses com: els aclariments i precisions per part del professorat, la utilització sistemàtica dels diccionaris, enciclopèdies i altres obres de consulta, el registre al quadern de l'alumne dels termes nous (a mesura que vagen apareixent i treballant-se en les distintes unitats didàctiques), la memorització comprensiva, l'ús i aplicació per l'alumnat a les seues produccions pròpies en les activitats que se'ls proposa, etc.

G. AVALUACIÓ

En el marc de l'avaluació contínua s'obtindrà informació al respecte i se n'actuarà en conseqüència, revisant objectius, actuacions, materials de lectura...

Per a l'alumnat amb majors dificultats d'aprenentatge s'hi plantejaran activitats de reforç per a l'assoliment dels aprenentatges que es proposen en el pla lector, i, per a l'alumnat que no mostra dificultats, activitats d'ampliació, afavorint, en aquest cas, la selecció de lectures que puga plantejar l'alumnat en relació amb els continguts curriculars que es treballen a la matèria.

El pla lector tindrà les seues repercussions en les qualificacions parcials (trimestrals/avaluacions) i final (ordinària i extraordinària) en l'apartat corresponent als objectius generals, considerant-se el punt de partida de l'alumnat, els seus esforços, els

progressos realitzats, l'autonomia, etc.

2. COMUNICACIÓ AUDIVISUAL.TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ

L'aplicació de les tecnologies de la informació i la comunicació al treball de l'aula es una peça clau en l'educació i formació de les noves generacions. La seua importància social i el lloc preferent que ocupen ja en la vida del nostre alumnat exigeixen la seua presència en la tasca educativa, en un projecte modern i actual, de manera que, a més del seu valor motivador, l'alumnat adquireix els coneixements i les destreses necessaris per a fer front amb garanties d'èxit a la seua utilització en els entorns d'aprenentatge, familiars i d'oci.

La Geografia i Història, tant pel seu objecte d'estudi com pels procediments metodològics que usen com també per la importància en ella de la informació, resulten particularment adequades per a que l'alumnat desenvolupe les capacitats relacionades amb l'ús de la informació i dels mitjans que la canalitzen i la processen, especialment els relacionats amb les TIC, manejant la informació de forma rigorosa i crítica, en un procés que comença amb la recollida de dades i finalitza amb la recerca d'interpretacions i elaboració de conclusions.

En la nostra matèria la inclusió de les TIC queda recollida ben explícitament en els diversos elements que conformen el nostre currículum: objectius, continguts, criteris d'avaluació, metodologies..

Per altra part, les TIC s'hi associen a la Competència digital, el contingut de la qual i les contribucions de les Ciències Socials, Geografia i Història han estat assenyalades en l'apartat III, relatiu a les competències, d'aquesta programació.

L'ús de les TIC per part de l'alumnat de 3r d'ESO de la matèria de Geografia i Història ha de contribuir d'una manera general a conèixer el maneig dels sistemes operatius, processador de textos, fulles de càlcul i productors de gràfics més estesos, així com l'ús de les xarxes electròniques per a obtindre i seleccionar informació i per a la comunicació de la mateixa, manejant i consultant motors de recerca i pàgines en general i utilitzant el correu electrònic i xats. També es podrien utilitzar programes específics de Geografia com, per exemple, catàlegs bibliogràfics, atlas informàtics, col·leccions d'imatges de geografia, i qualsevol altra aplicació relacionada amb la matèria, ja siga en suport magnètic o a través d'Internet.

Sense oblidar ni relegar altres recursos i mitjans més tradicionals, el professorat de Geografia i Història fomentarà en el seu alumnat el coneixement i l'ús de les TIC a través de mesures i actuacions com les següents:

- Exposicions i explicacions del professorat i/o de l'alumnat amb el recolzament de les TIC.
- Activitats de consulta, obtenció, selecció, emmagatzemament, processament d'informació, instrument de representació textual i gràfica de la informació recollida, i d'elaboració i presentació de documents i treballs, fent servir les TIC.
- Coneixement i utilització de pàgines web de recursos educatius per al treball a l'aula i fora d'ella (educacion.es, Portal Mestre a Casa, Averroes, Educat...).
- Projectes específics d'investigació a Internet: webquests.
- Utilització del correu electrònic i de xats, per als contactes educatius entre el professorat i l'alumnat i entre aquest mateix.
- Ús de CD amb recursos multimèdia i enciclopèdies virtuals (www).
- Plataforma Moodle, com a eina d'ensenyament-aprenentatge, etc.

Mitjançant aquestes i altres activitats, l'alumnat va adquirint i consolidant també coneixements bàsics en informàtica (components bàsics de l'ordinador, apertura i tancament d'aplicacions, creació de documents, gravació i recuperació, accés a la

informació continguda en CD, còpia dels documents en impressores i escàners, ús de software o programes bàsics -processadors de textos, editors gràfics, fulls de càlcul, programes de presentacions... -, etc.), d'Internet (cercadors, accés a pàgines web...), etc.

I són molts els avantatges de la utilització de les TIC en la nostra matèria; entre altres, les següents: realització de tasques de manera ràpida, còmoda i eficient; accés a una gran quantitat d'informació de manera ràpida; realització d'activitats interactives; desenvolupament de la iniciativa i de les capacitats de l'alumnat; aprenentatge a partir de les errades; el treball personal autònom i el treball cooperatiu o en grup; motivació de l'alumnat; flexibilitat horària...

3. EDUCACIÓ CÍVICA I CONSTITUCIONAL

Aquest element transversal està associat a la competència clau anomenada "Competències socials i cíviques", que fa possible comprendre la realitat social en què es viu, cooperar, conviure i exercir la ciutadania democràtica en una societat plural, i també comprometre's a millorar-la. Integra coneixements diversos i habilitats complexes que permeten participar-hi, prendre decisions, triar com cal comportar-se en situacions determinades i responsabilitzar-se de les eleccions i decisions preses.

Aquesta competència està estretament vinculada al propi objecte d'estudi de la matèria de Geografia i Història. Pot dir-se que tot el currículum contribueix a aquesta competència, ja que la comprensió de la realitat social, actual i històrica, és el propi objecte d'aprenentatge, però ho farà realment des de la perspectiva que el coneixement sobre l'evolució i organització de les societats, dels seus èxits i dels seus problemes, ha de poder utilitzar-se per l'alumnat per a desear-se'n socialment.

Contribucions de la matèria:

Els ensenyaments de la matèria de Geografia i Història, a 3r d'ESO, contribueixen a l'aprenentatge d'aquest element transversal en aquelles tasques referides, per exemple, a:

- Conèixer i comprendre la realitat social, actual i històrica.
- Conèixer i comprendre l'evolució i l'organització de les societats, dels seus èxits i problemes, per a desenvolupar-se socialment.
- Entendre els trets de les societats actuals, la seua pluralitat, i els elements i interessos comuns per a afavorir la convivència.
- Desenvolupar habilitats socials (empatia, diàleg, respecte...).
- Comprendre les accions humanes del passat o del present mitjançant el desenvolupament de la capacitat empàtica.
- Valorar i exercir el diàleg com a via necessària per a solucionar els problemes i fer debats i treballs en grup per a expressar idees pròpies, intercanviar punts de vista, i escoltar i respectar les opinions dels altres.
- Valorar les aportacions de diferents cultures.
- Conèixer els agents i institucions bàsiques que intervenen en l'economia de mercat.
- Entendre els canvis que s'estan produint en les relacions econòmiques i socials a escala mundial.
- Analitzar les causes i les conseqüències de les tendències migratòries predominants en el món actual.
- Reflexionar de forma crítica sobre alguns problemes socials com l'existència de col·lectius desfavorits.

4. EMPRENEDORIA

Aquest element transversal, que té un tractament específic en la matèria de "Iniciació a l'activitat emprenedora i empresarial", s'associa amb la competència clau sentit

d'iniciativa i esperit emprenedor, que defineix l'emprenedoria com la capacitat de transformar les idees en actes. Inclou la creativitat, la innovació i l'assumpció de riscos, però també la capacitat per a planificar i gestionar projectes per a aconseguir un fi. És a dir, que es tracta d'un concepte que traspassa el merament econòmic i que inclou un conjunt de competències, coneixements, actituds, qualitats, destreses i valors que mobilitzen les persones perquè contribuïsqwen a la societat i asseguruen el benestar de la comunitat.

Per una banda, la competència es refereix, d'una banda, a l'adquisició de la consciència i l'aplicació d'un conjunt de valors i actituds personals interrelacionades, com ara la responsabilitat, la perseverància, el coneixement de si mateix i l'autoestima, la creativitat, l'autocrítica, el control emocional, la capacitat de triar, de calcular riscos i d'afrontar problemes, i també la capacitat de demorar la necessitat de satisfacció immediata, d'aprendre dels errors i d'assumir riscos.

D'altra banda, aquesta competència remet a la capacitat de triar amb criteri propi, d'imaginar projectes, i de tirar endavant les accions necessàries per a desenvolupar les opcions i els plans personals -en el marc de projectes individuals o col·lectius-, responsabilitzant-se'n, tant en l'àmbit personal, com en el social i laboral.

Contribucions de la matèria:

Els ensenyaments de la matèria de Geografia i Història, a 3r d'ESO, contribueixen en l'aprenentatge d'aquest element transversal en aquelles tasques referides, per exemple, a:

- Desenvolupar iniciatives de planificació i execució, i també processos de presa de decisions.
- Planificar la seqüència de tasques per a realitzar treballs d'investigació o de recerca d'informació.
- Prendre decisions i saber escollir la manera més adequada per obtenir, recuperar i presentar la informació.
- Saber argumentar de forma lògica i coherent les explicacions dels conceptes i fenòmens de caràcter geogràfic i social.
- Fer debats i tasques individuals i/o en grup que impliquen idear, analitzar, planificar, actuar i revisar el que s'ha fet, comparar els objectius previstos amb els aconseguits, i extraure'n conclusions.
- Treballar en equip de forma constructiva i afavorir el clima de treball.
- Fer un seguiment dels aprenentatges realitzats per prendre consciència del que s'ha après i del que falta per aprendre.

X. AVALUACIÓ DE LA PRÀCTICA DOCENT I INDICADORS D'ÈXIT

D'acord amb el que mana la legislació educativa, en el marc de l'avaluació contínua i formativa del procés educatiu, i paral·lelament a l'avaluació de l'alumnat, les dades obtingudes de la qual hauran de servir també de referent, s'hi farà l'avaluació del procés d'ensenyament i de la pràctica docent, per tal de revisar-lo, reajustar-lo i millorar-lo, amb la finalitat de corregir les dificultats que van produint-se en els diversos elements que s'hi troben implicats: l'adequació dels objectius i continguts amb les necessitats reals, l'adequació també dels mètodes i estratègies emprats, les activitats programades, l'organització dels espais i temps, els recursos, les propostes d'adaptació curricular, etc.

Es tracta, en definitiva de detectar les dificultats produïdes en els processos d'ensenyament i aprenentatge, esbrinar les seues causes i modificar, si és el cas, aquells aspectes de la pràctica docent que es mostren com a poc adequats.

En relació amb tot l'anterior, i d'acord també amb el que mana la normativa, en

finalitzar el curs acadèmic el professorat avaluarà la programació didàctica, en els elements que la configuren, reflectint en el llibre d'actes del Departament els resultats de l'avaluació, per a, si és el cas, adequar, en una proposta de millora els seus elements a les noves necessitats. En base a aquesta avaluació, les propostes de millora que es realitzen sobre la programació hauran de figurar en les programacions didàctiques del següent curs escolar.

En el procés d'avaluació contínua, i en finalitzar també el curs acadèmic, poden servir d'indicadors d'èxit de la pràctica docent, els següents, entre altres:

- Anàlisi dels resultats acadèmics.
- En relació amb aquest anàlisi, valoració de la proposta de programació de la matèria, en els diversos elements que la constitueixen (objectius, continguts, criteris, metodologies, recursos...), i modificacions de millora realitzades, etc., a dos nivells:
  - General del grup.
  - A nivell individual: estudi de casos d'alumnes en concret, en base al principi d'atenció a la diversitat.

Pego, setembre de 2017

DOCUMENT ANNEX I: PROGRAMACIÓ D'AULA